ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ
за работата на
Комисијата за спречување и заштита од дискриминација за 2023 година

Годишен извештај
за работата на
Комисијата за
спречување и заштита
од дискриминација
за 2023 година

СОДРЖИНА

РЕЗИМЕ 5

ПОСТАВЕНОСТ, ЗАКОНСКИ НАДЛЕЖНОСТИ И СОСТАВ НА КОМИСИЈАТА ЗА ЗАШТИТА И СПРЕЧУВАЊЕ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА 8

- Законска рамка 8
- Членови на КСЗД 9
- Стручна служба 10

СТАТУС НА ИМПЛЕМЕНТИРАЊЕ НАДЛЕЖНОСТИ НА КОМИСИЈАТА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА 12

- Претставки за заштита од дискриминација 12
  - Демографски податоци за подносителите на претставки 14
  - Пријавени основи и области на дискриминација во новите предмети за 2023 година 16
  - Пријавени основи на дискриминација 17
  - Пријавени области на дискриминација 18
- Одлучување на Комисијата по предмети за заштита од дискриминација 20
- Утврдена дискриминација во 2023 година 21
  - Видови дискриминација во случаите утврдени во 2023 година 22
  - Основи на дискриминација во случаите утврдени во 2023 година 24
  - Области на дискриминација во случаите утврдени во 2023 година 25
- Општи препораки 29
- Статус на исполнување на препораките на Комисијата 31
- Барања за покренување прекршочна постапка 31
- Учество на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација како „пријател на судот“ (amicus curiae) во судска постапка за заштита од дискриминација од јавен интерес (actio popularis) 32

УЧЕСТВА НА НАСТАНИ И РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ НА КСЗД 34

- Седма регионална конференција на телата за еднаквост на Југоисточна Европа 34
- Обуки и отворени средби со граѓаните, граѓанскиот сектор и локалните институции 34
- Едукативни модули за деца и млади 35
- Советодавен одбор за образование 35
- Студиски посети на КСЗД 36
- Барометар за еднакви можности 36
- Стратегија за превенција на структурната дискриминација и промоција на принципот на еднаквост на КСЗД 37
- Водич за преминување на товарот на докажување на КСЗД 37
- Придонес на КСЗД кон спроведување на Националниот акциски план за заштита, промоција и исполнување на човековите права на жените и девојчињата Ромки 2022-2024 38
- Меморандуми за соработка со институции и организации 39

МЕЃУНАРОДНО ИЗВЕСТУВАЊЕ И ЗАСТАПУВАЊЕ 42

Придонес кон изготвувањето на годишниот извештај на Република Северна Македонија до Европската комисија 42

Придонес кон Петтиот извештај на Република Северна Македонија по Меѓународниот пакт за социјални, економски и културни права 42

ПРИСУСТВО НА КОМИСИЈАТА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА ВО МЕДИУМИТЕ 44

БУЏЕТ, ЗАВРШНА СМЕТКА И ФИНАНСИРАЊЕ 47

ПРИЛОЗИ 49

Прилог 1: Издвоени случаи од практиката 49

Прилог 2: Завршна сметка 53

РЕЗИМЕ

Овој извештај ги презентира постигнувањата и реализираните активности на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација (понатаму во текстот: КСЗД или Комисијата) во 2023 година.

КСЗД е национална институција за човекови права надлежна за спречување и заштита од дискриминација. Таа е самостоен и независен орган основан од Собранието на Република Северна Македонија и своите надлежности ги врши во согласност со Законот за спречување и заштита од дискриминација.

Во текот на 2023 година КСЗД работеше на вкупно 599 предмети за заштита од дискриминација, од кои 523 отворени во 2023 година и 76 предмети пренесени од претходната 2022 година. Бројката од **523 нови предмети** претставува апсолутен годишен рекорд во досегашното работење на Комисијата и во неа се вбројуваат **520 претставки** за заштита од дискриминација поднесени до Комисијата од страна на граѓани, граѓанските организации и други правни лица, како и **три постапки по службена должност**. Иако бројот на претставки е значително зголемен во однос на претходните години, тој вистински не ја одразува присутноста на дискриминацијата, што се потврди во истражувањето спроведено за **Извештајот – Барометар за еднакви можности** на КСЗД и Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС), кој покажа дека секој/а трет/а испитаник/чка изјавил/а дека бил/а жртва на дискриминација, а четири од десет испитаници биле сведоци на дискриминација.

Граѓаните во 2023 година најчесто до Комисијата се обраќаа заради заштита од дискриминација во областа на јавното информирање и медиуми, а потоа во работата и работните односи, образованието и пристапот до добра и услуги. КСЗД постапуваше по секоја од поднесените претставки поединечно и на одржаните 31 седница се донесени **521 одлуки**, од кои 117 правни мислења, но и 344 заклучоци за отфрлање на претставката или непостапување, односно запирање на постапката – најчесто заради ненадлежност и неуредност на поднесоците. Тоа укажува дека, иако се забележува зголемена видливост на Комисијата како адреса на која граѓаните бараат заштита на своите права, **постои низок степен на запознаеност на граѓаните** за надлежностите на КСЗД и задолжителните елементи на претставките. Оттука, правилно била согледана потребата од едукација на граѓаните за непосредно претставување на КСЗД, за што, во соработка со Мисијата на ОБСЕ во Скопје, продолжија **отворените денови „Препознај, пријави, спречи дискриминација“** што се одржаа во Скопје и осум други општини, како и обуки за запознавање со механизмите за спречување и заштита од дискриминација на локално ниво во повеќе општини во рамки на проектот **„Видливи, здружени и гласни – Акција за еднаквост и недискриминација преку учество и мултисекторска соработка“** спроведуван од страна на Комисијата, Коалицијата „МАРГИНИ“, Македонското здружение на млади правници, Хелсиншкиот комитет за човекови права и „ЛАГ Вардар Леадер“ во рамки на програмата „Цивика Мобилитас“.

Од друга страна, постапувајќи по поднесените претставки, **Комисијата во 2023 година донесе 59 мислења во кои утврди дискриминација** и упати препораки за нивно отстранување, од кои во 21 од случаите беше утврдена дискриминација во потежок облик, односно како интерсекциска, продолжена, повеќекратна и повторена дискриминација. Во утврдените случаи, **дискриминацијата била најприсутна во областа на работата и работните односи**, потоа јавното информирање и медиуми, а утврдена е и во областите: пристап до добра и услуги, образование, спорт, правосудство и управа, членување и

дејствување на здруженија на граѓани или други организации засновани на членство, здравствено осигурување, домување, право на јавен собир и дејствување и работа на општински совет. Во случаите, КСЗД констатираше повреда на правото на еднаквост врз 25 различни дискриминаторски основи, а **најчеста утврдена основа за дискриминација била лично својство и општествен статус**, по што следуваат основите сексуалната ориентација, родовиот идентитет, националната или етничка припадност, политичкото уверување, полот и припадноста на маргинализирана група.

Претставките на граѓаните и постапувањето по нив е една од суштинските надлежности на КСЗД и дел од нив ги презентираме во овој извештај како примери од практиката. Тие ни даваат увид во состојбите, можност за препознавање трендови, а во одредени случаи откриваат и системски проблеми за чие решавање е потребна меѓуинституционална соработка и делување на повеќе ресори.

По упатена препорака од страна на КСЗД, Собранието на РСМ го донесе **Законот за изменување и дополнување на Законот за пријавување на живеалиштето и престојувалиштето на граѓаните**, со што им се овозможи на лицата што не поседуваат имот или немаат можност да обезбедат докази за сопственоста на имотот или договор за закуп и поради тоа останувaа без пријавена адреса за живеење, а со тоа и без лична карта, да си го решат ова прашање.

Тргнувајќи од законската надлежност за упатување на општи препораки во случаи на дискриминација на поголем број лица, **КСЗД во извештајниот период упати четири општи препораки** за заштита од дискриминација до надлежните институции, и тоа:

- до Управата за извршување на санкции и Министерството за образование да обезбедат системски, одржлив и континуиран пристап до задолжително образование на сите осудени лица на кои им е изречена заводска воспитна мерка – упатување во воспитно-поправен дом;
- до Управата за извршување на санкции и другите релевантни органи да обезбедат еднакво остварување на правото на прогресирање во установите на казнетиот систем на сите осудени лица без разлика на нивниот пол;
- до Владата на РСМ и Министерството за образование и наука да обезбедат системски, одржлив и континуиран пристап до правото на користење бесплатен јавен превоз на редовните студенти запишани на додипломски студии на приватните универзитети во државата;
- до Собранието на РСМ да изгласа измени и дополнувања на Законот за здравствено осигурување за отстранување нееднаков третман кон индивидуалните земјоделки во остварување право на надоместок на плата за време на отсуство од работа поради бременост, раѓање и мајчинство и привремена спреченост за работа поради болест.

КСЗД го следи извршувањето на мислењата и препораките за конкретните случаи на дискриминација сè до исполнување на препораките. Во случај тие да не бидат исполнети има законска обврска да поднесе барање за поведување прекршочна постапка до надлежен суд. Заради непостапување по препораките на Комисијата во 2023 година **поднесени се 14 барања за поведување прекршочни постапки против утврдени дискриминатори. Донесена е една пресуда** од основен суд со која прогласи за виновен и изрече прекршочна санкција против лице што не постапи по препорака на КСЗД во законски утврдениот рок за постапување.

Во извештајниот период КСЗД дејствуваше како **пријател на судот (amicus curiae)** во судската постапка од јавен интерес (actio popularis) пред Основниот граѓански суд Скопје

поведена од Хелсиншкиот комитет за човекови права – Скопје. Исто така, во декември 2023 година, Апелациониот суд Скопје ја потврди пресудата на Основниот граѓански суд Скопје, со која е утврдено дека Владата на Република Северна Македонија и Државната изборна комисија (ДИК) сториле директна дискриминација врз лицата со попреченост при остварување на нивното право на глас, за која судска постапка КСЗД исто така учествуваше како пријател на судот.

Во 2023 година донесена е **Стратегија за превенција на структурната дискриминација и промоција на принципот на еднаквост на КСЗД** со која се идентификуваат причините за одделни облици на структурна дискриминација, на кои начини структурната дискриминација може да се препознае и што може КСЗД да направи во насока на спречување на дискриминацијата, но и промоција на принципот на еднаквост во своето работење и функционирањето на другите институции. Исто така, донесен е **Правилник за формирање советодавни тела од експерти** за одредени специфични прашања поврзани со промоција, спречување и заштита од дискриминација и избрани се 11 кандидати за експерти на советодавни тела за стручна поддршка на КСЗД што се пријавија на јавен оглас. Понатаму, се донесе **Политиката за интегритет**, како и **Етичкиот кодекс на КСЗД**.

Во 2023 година КСЗД ја продолжи и продлабочи соработката со државни институции и организации од граѓанскиот сектор и во таа насока потпишани се **11 нови меморандуми за соработка**. Во март 2023 година се објави **Водичот за преминување на товарот на докажување на КСЗД**, кој Комисијата го изработи во рамките на проектот „Зајакнување на владеењето на правото и човековите права во Република Северна Македонија II“ поддржан од Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Во ноември 2023 година е објавен Извештајот **Барометар за еднакви можности** чии издавачи се Комисијата за спречување и заштита од дискриминација и Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС), подготвен со поддршка на Мисијата на ОБСЕ во Скопје и Европската Унија за потребите на проектот „Комисијата за антидискриминација ја извршува својата превентивна и заштитна улога“.

Годишниот извештај за 2023 година дава јасен и структуриран преглед на имплементирањето на надлежностите на КСЗД и изобилува со статистички податоци во форма на графикони и табели. Исто така, прикажани се и статусот, раководството, надлежностите и организациската структура на Комисијата, реализираните активности за подобрување на квалитетот во работењето, остварената соработка со други институции и организации од земјата и од странство, медиумската присутност, како и буџетското и финансиското работење на КСЗД. Извештајот содржи два прилози, и тоа:

- Прилог 1: Издвоени случаи од практиката
- Прилог 2: Завршна сметка за 2023 година.

Графичкото уредување, лектурата и преводот на годишниот извештај на албански и англиски јазик се поддржани од Мисијата на ОБСЕ во Скопје.

ПОСТАВЕНОСТ, ЗАКОНСКИ НАДЛЕЖНОСТИ И СОСТАВ НА КОМИСИЈАТА ЗА ЗАШТИТА И СПРЕЧУВАЊЕ ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА

Законска рамка

Комисијата за спречување и заштита од дискриминација е основана со Законот за спречување и заштита од дискриминација („Службен весник на РСМ" бр. 258/2020 од 24 октомври 2020 година) како самостоен и независен орган и има својство на правно лице. Надлежностите на Комисијата може да се поделат во следните главни функции: превентивна, промотивна, заштитна и советодавна-експертска, а истите се таксативно наведени во членот 21 од Законот за спречување и заштита од дискриминација:

- презема активности за промоција, заштита и превенција за еднаквоста, човековите права и недискриминацијата;
- следи спроведување на законот и да дава свои мислења и препораки;
- промовира принцип на еднаквост, право на недискриминација и справувањето со сите форми на дискриминација преку зголемување на јавната свест, информирање и едукација;
- придонесува во изготвување и примена на програми и материјали од областа на формалното и неформалното образование;
- изготвува и објавува посебни и тематски извештаи за одредени прашања од областа на еднаквоста и недискриминацијата;
- дава општи препораки за одредени прашања од областа на еднаквоста и недискриминацијата и го следи нивното спроведување;
- се залага за ратификација на билатерални или мултилатерални меѓународни договори од областа на човековите права или за пристапување кон истите и го следи нивното спроведување;
- придонесува при изготвувањето на извештаите што државата е должна да ги поднесува до меѓународните и регионалните тела за човекови права и придонесува за спроведување на нивните препораки;
- промовира и предлага усогласување на националното законодавство, прописи и практики со меѓународните и регионалните инструменти за човекови права;
- иницира измена на прописи заради спроведување и унапредување на заштитата од дискриминација;
- дава мислења по предлози на закони од значење за спречување и заштита од дискриминација;
- воспоставува соработката со физички и правни лица, како и со здруженија, фондации, социјални партнери за остварување на принципот на еднаквост и унапредување на спречувањето и заштитата од дискриминација;
- соработува со соодветни национални тела на други држави, како и со меѓународни и регионални организации на полето на заштита од дискриминација;
- постапува по претставки, носи мислења, препораки и заклучоци за конкретните случаи на дискриминација;
- поведува постапка за заштита од дискриминација по службена должност;
- дава информации на заинтересираното лице за своите права и можности за покренување на судска или друга постапка;

- го следи извршувањето на мислењата и препораките за конкретните случаи на дискриминација сè до исполнување на препораките дадени од КСЗД;
- се јавува како замешувач во судски постапки;
- може да дејствува како пријател на судот (amicus curiae);
- за својата работа КСЗД квартално ја информира јавноста за случаите на дискриминација, ги споделува своите мислења и препораки на јавноста преку кој било медиум;
- КСЗД има можност да формира советодавни тела од експерти за одредени специфични прашања, да прибира и објавува статистички и други податоци и формира бази на податоци поврзани со спречување и унапредување на заштитата од дискриминација;
- КСЗД за својата работа поднесува Годишен извештај до Собранието на Република Северна Македонија и има обврска сите извештаи, вклучително и финансискиот извештај, да ги објавува на интернет-страницата на КСЗД.

Членови на КСЗД

КСЗД е составена од седум членови што ги избира Собранието на Република Северна Македонија и имаат статус на именувани лица што ја извршуваат функцијата професионално, неспоиво со извршување друга јавна функција, професија или функција во политичка партија. Членовите се избираат во транспарентна постапка што вклучува јавен оглас објавен од Собранието и задолжително спроведување јавна расправа. Исклучително важен да се истакне е критериумот за избор на член на КСЗД утврден во Законот, кој бара минимум седум години работно искуство од областа на човековите права, од кои пет години во областа на еднаквост и недискриминација, со што се гарантира професионалноста на членовите на Комисијата и ја намалува можноста за влијанија и арбитрарност во изборот на членовите.

Членовите на КСЗД се избираат со мандат од пет години, со право на уште еден последователен повторен избор. При изборот на првиот состав на Комисијата, четири членови се избираат со мандат од пет години, а тројца членови со мандат од три години. Од редот на членовите Комисијата избира претседател со мандат од една година, без право на повторен избор. Составот на КСЗД го одразува мултиетничкиот карактер на Р С Македонија, но со пет члена, од кои само една е жена, за жал не е родово балансиран. Три члена на Комисијата се со мандат од пет години и два члена со мандат од три години.

Во 2023 година Комисијата функционираше само со пет члена, бидејќи во 2021 и 2022 година два члена од првиот состав поднесоа оставки, а Собранието на РСМ на два последователни јавни огласи за избор на членови на Комисијата, еднаш во 2022 година и вторпат во февруари 2023 година, не изврши избор поради истекување на законските рокови во постапката за избор. Во ноември 2023 година Собранието на РСМ објави нов јавен оглас, овој пат за избор на четири членови, бидејќи, покрај претходно споменатите испразнети две позиции, во јануари 2024 година истекува мандатот на уште двајца членови што во првиот состав беа избрани со мандат од три години. Постапката за избор и комплетирање на составот на Комисијата истекува на почетокот на 2024 година. КСЗД работи во неполн состав уште од 2021 година. Во услови на сè поголемата присутност и видливост на Комисијата во македонското демократско општество, а имајќи ги предвид законските надлежности и значително зголемениот број предмети за заштита од дискриминација, ваквата состојба сериозно го усложнува нормалното функционирање, но исто така создава ризици од пролонгирање на роковите за одлучување и намалување на ефикасноста во работењето на КСЗД во целина.

Стручна служба

За вршење на стручните, административните и техничките работи на Комисијата се формира стручна служба. Вработените во стручната служба имаат статус на административни службеници и за нив се применуваат одредбите од Законот за административни службеници. Со стручната служба раководи генерален секретар што го назначува КСЗД.

Врз основа на извршена функционална анализа, донесени и во примена се Правилник за внатрешна организација и Правилник за систематизација на работните места на Стручната служба, со кои е утврдена следната организациска поставеност:

1. **Сектор за административно-финансиска поддршка**
    - 1.1 Одделение за општи и правни работи
    - 1.2 Одделение за односи со јавноста
    - 1.3 Одделение за финансиски прашања
2. **Сектор за спречување и заштита од дискриминација**
    - 2.1 Одделение за заштита од дискриминација
    - 2.2 Одделение за спречување на дискриминација и промоција на принципот на еднаквост
3. **Сектор за аналитика, меѓуинституционална национална соработка и меѓународна соработка**
    - 3.1 Одделение за меѓународна соработка и соработка со институции и граѓански организации
    - 3.2 Одделение за истражувања и анализи

Графичкиот приказ на организациската структура е даден на Слика 1.

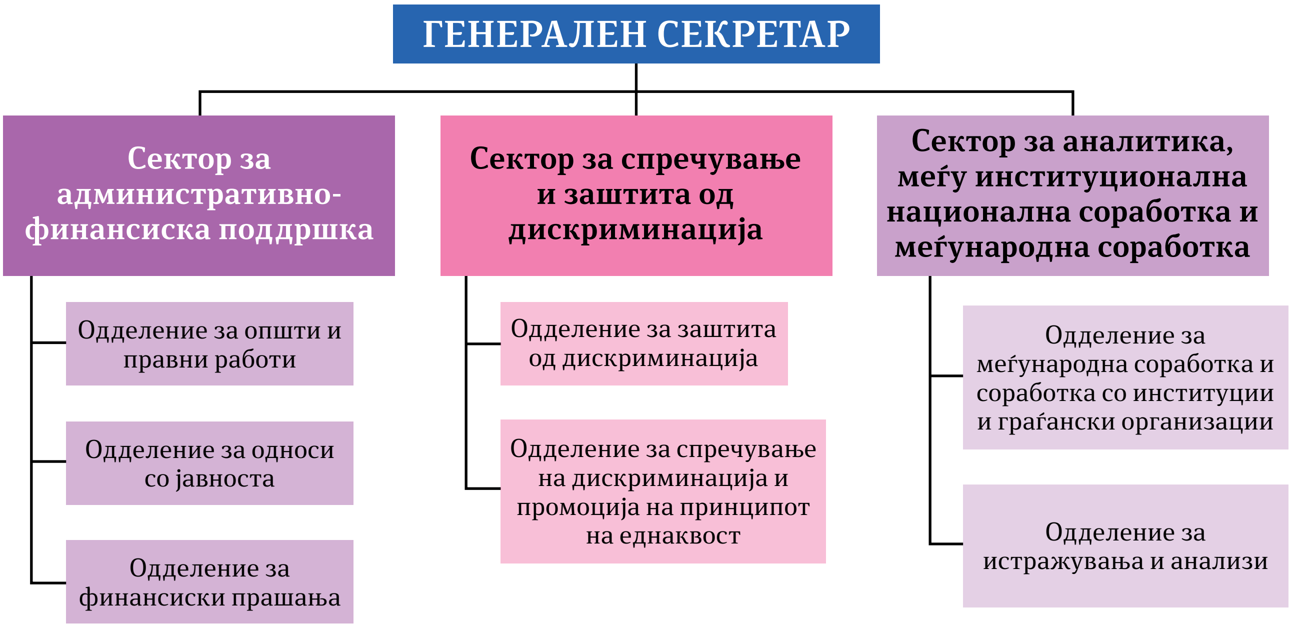

Слика 1. Во Правилникот за систематизација на работни места во Комисијата за спречување и заштита од дискриминација се систематизирани 40 работни места на административни службеници со вкупно 46 извршители, од кои пополнети се само 16 работни места, што претставува 34,8 % пополнетост.

Бројот на вработени во Стручната служба на Комисијата споредбено со 2022 година останува ист, односно во текот на 2023 година во Комисијата за спречување и заштита од дискриминација не е спроведено ниту едно ново вработување.

Имено, иако Комисијата има мал процент на пополнети од систематизираните работни места и има потреба од нови вработувања на административни службеници, Министерството за финансии не даде финансиска согласност за нови вработувања во 2023 година, поради што истите не беа предвидени во Годишниот план за вработување за 2023 година.

Почитувајќи ги препораките на Министерството за финансии со кои тоа не даде согласност на Годишниот план за вработување за 2023 година, а кои се темелеа на определбата на Владата на Република Северна Македонија за оптимизирање на јавната администрација, во Годишниот план за вработување за 2023 година на Комисијата беа предвидени само 4 (четири) унапредувања на административни службеници по пат на интерен оглас. Во декември 2023 година, по добивање на потребната финансиска согласност се реализираше Годишниот план за вработување за 2023 година, со што 4 (четири) административни службеници беа унапредени, од кои двајца (2) на работни места со звање помошник-раководител на сектор, еден (1) административен службеник на работно место со звање раководител на одделение и еден (1) административен службеник на работно место со звање советник.

Во текот на извештајниот период преку институтот мобилност 1 (еден) административен службеник од Комисијата беше трајно преземен од страна на Министерството за информатичко општество и администрација, а Комисијата се зботати со 1 (еден) административен службеник што беше трајно преземен од Министерство за правда.

Состојбата на мала расположливост со човечките ресурси и големиот процент на непополнети работни места во Комисијата го намалува потенцијалот на стручната служба за непречено функционирање, исполнување на работните задачи и остварување и реализација на законските надлежности на Комисијата. Стратегиската определба за јакнење на капацитетите и човечките ресурси, како и создавање стручна, независна и професионална административна служба на КСЗД останува предизвик и во 2024 година.

На Слика 2 е даден приказ на состојбата со екипираност со човечки ресурси во Комисијата (членови и стручна служба), односно процентот на пополнети позиции на работни места во стручната служба и процентот на пополнети позиции на именувани лица заклучно со 31.12.2023 година:

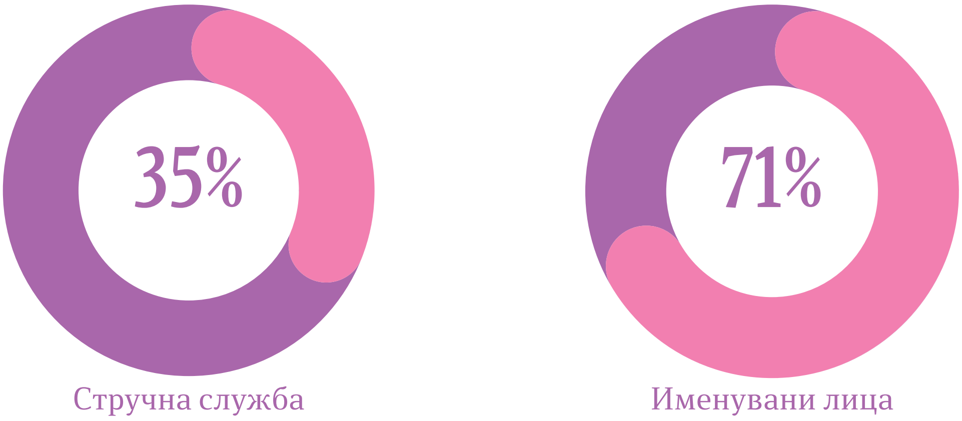

Слика 2

СТАТУС НА ИМПЛЕМЕНТИРАЊЕ НАДЛЕЖНОСТИ НА КОМИСИЈАТА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА

Во согласност со утврдените надлежности во Законот за спречување и заштита од дискриминација и Деловникот за работа, Комисијата работи постојано, а одлучува на седници што се одржуваат по потреба. Во 2023 година КСЗД работеше на вкупно **599 предмети** за заштита од дискриминација, од кои 523 отворени во 2023 година и 76 предмети пренесени од претходната 2022 година. Комисијата одржа 31 седница на кои се донесени **521 одлуки** за конкретни предмети.

Претставки за заштита од дискриминација

Во согласност со член 23 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, секое лице (физичко и правно) може да поднесе претставка за заштита од дискриминација до КСЗД, без обврска за плаќање такса и друг надоместок. Притоа,

- лицата што сметаат дека биле дискриминирани можат да поднесат претставка до КСЗД лично или застапувани од друго лице, здружение, фондација или синдикат со претходно дадена согласност. Исто така,
- здруженијата, фондациите, синдикатите или други организации од граѓанското општество и институции, кои имаат оправдан интерес за заштита на интересите на одредена група или во рамките на својата дејност се занимаваат со заштита од дискриминација, можат да поднесат претставка, ако направат веројатно дека со постапувањето на одредено физичко или правно лице се дискриминирани поголем број лица.

Претставка за дискриминација до Комисијата може да се поднесе на повеќе начини: по пошта, лично во простории на КСЗД и електронски.

- Поднесување претставка по пошта се врши со испраќање пополнет образец за пријава на дискриминација на адреса на Комисијата;
- Поднесување претставка лично може да се поднесе усно на записник или со пополнување на образецот за пријава на дискриминација во просториите на Комисијата;
- Електронско поднесување претставки е овозможено преку воспоставениот електронски сервис „Пријави дискриминација“ што се наоѓа веб-страницата на Комисијата (**https://kszd.mk/пријави-дискриминација/**) или со испраќање е-пошта на contact@kszd.mk.

Во 2023 година до Комисијата се поднесени **520 претставки** за заштита од дискриминација, од кои **442 од страна на физички лица и 78 од страна на правни лица**. Споредбено со претходната 2022 година, кога беа примени 248 претставки од страна на физички и правни лица, бројот е зголемен за 272 претставки, што претставува пораст од 109,68 %, кој се должи на поднесени 185 претставки за еден ист настан – претставки со иста содржина, исти посочени основи и области на дискриминација, уредно поднесени од различни физички лица. Доколку во статистиката се исклучат овие претставки, повторно

се бележи реален пораст на бројот на поднесени претставки во 2023 година (раст од 34,68 %). Сепак, со оглед дека КСЗД има законска обврска да постапува по сите примени претставки, статистичкиот пораст на бројот на претставки во 2023 година споредено со 2022 година изнесува 109,68 %, со кој процент е претставен годишниот извештај.

Покрај примените претставки, во 2023 година КСЗД поведе и **три постапки по службена должност**. Тоа е за четири постапки помалку од поведените во претходната година. Сепак, кога ќе се земат предвид сите предмети за заштита од дискриминација, односно примените претставки и постапките по службена должност, вкупниот број нови предмети за заштита од дискриминација во 2023 година изнесува 523, што е апсолутен годишен рекорд во досегашното функционирање на Комисијата. За споредба, во 2022 година беа отворени 255 нови предмети, а во 2021 година оваа бројка изнесуваше 90 предмети (Графикон 1).

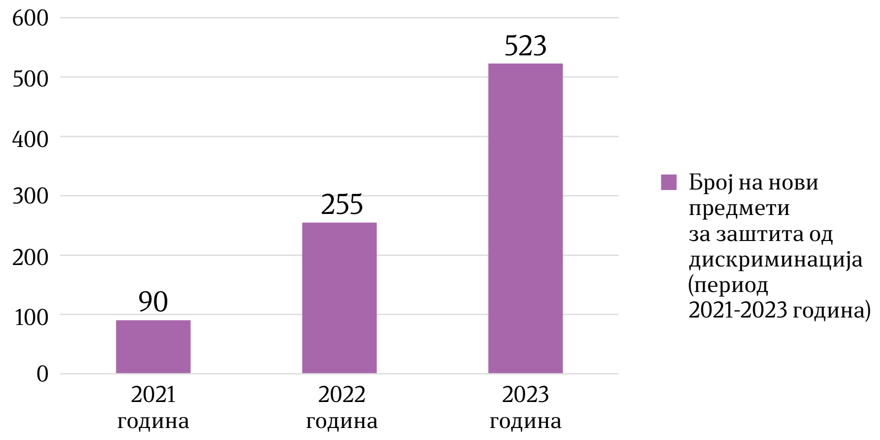

Графикон 1

На Графикон 2 е даден преглед на бројот на предмети за заштита од дискриминација по кварталите на нивното поднесување за 2021, 2022 и 2023 година. Во 2023 година се забележува пораст на бројот на новоотворени предмети во секој од споредбените квартали во претходните години. Исто така, на Графиконот особено се воочува стрмниот пораст на бројот на нови предмети во третиот квартал во 2023 година кога во Комисијата се примени претходно споменатите 185 претставки за еден ист настан.

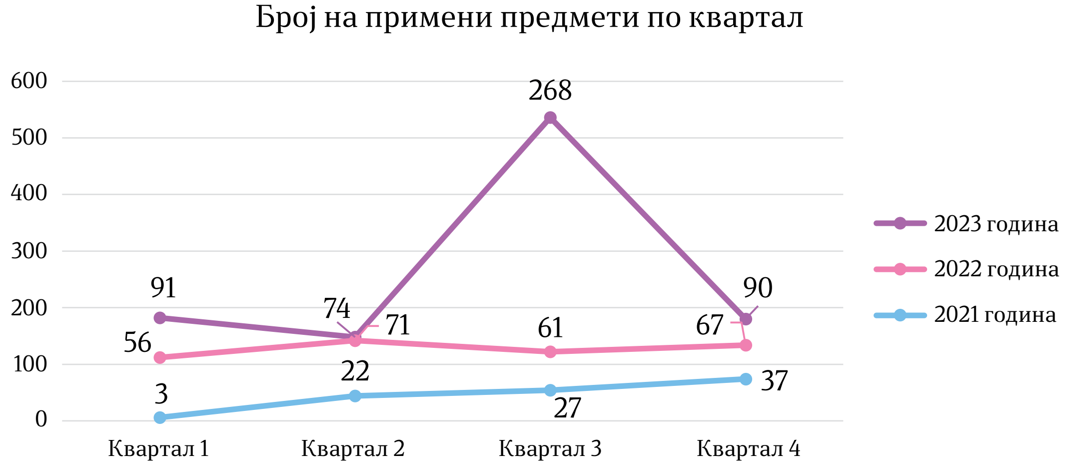

Графикон 2

Претставка до Комисијата може да се поднесе најдоцна во рок од шест месеци од дознавањето за актот на дискриминација или најдоцна една година од денот кога била сторена повредата, а Комисијата може да поведе постапка и по истекот на рокот доколку оцени дека се работи за случај што засега поголема група лица или кога последицата трае или засега јавен интерес. Задолжителни елементи на претставката се: податоци за подносителот, податоци за лицето против кое се поднесува претставката, околностите и фактите врз кои се темели претставката, податоци за правните дејства што претходно ги вложил подносителот (доколку ги има) и потпис на подносителот. Формуларот содржи и демографска анкета што не е задолжителен елемент на претставката, но нејзиното пополнување од страна на граѓаните ѝ овозможува на КСЗД дополнителни податоци што се прибираат, чуваат и обработуваат единствено за аналитички цели, во согласност со прописите за заштита на личните податоци.

Демографски податоци за подносителите на претставки

Од вкупно 422 физички лица што поднеле претставки за заштита од дискриминација во 2023 година, 86 не се изјасниле за својата припадност по пол. Од оние што се изјасниле 195 биле жени (54,78 %), 160 мажи (44,94 %) и еден друг (0,28 %).

Пол на подносителите на претставки

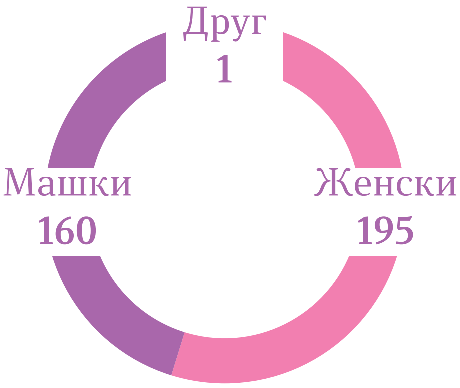

Графикон 3

Во однос на националната припадност, 140 подносители не се изјасниле. Од оние што се изјасниле, 254 биле Македонци, 14 Албанци, 12 Роми, седум Срби, двајца Турци, двајца Бошњаци и двајца Власи. До Комисијата се доставени и девет претставки од граѓани што се изјасниле за друга етничка припадност, од кои четири бугарска, двајца германска, еден грчка, еден југословенска и еден друга што не била посочена.

Целосниот преглед на бројот на претставки на подносителите според нивната национална припадност е даден на Графикон 4.

Графикон 4

На Графикон 5 е даден преглед на бројот на претставки според возраста на подносителите. Најмногу претставки поднеле граѓани на возраст од 41 до 50 години, потоа граѓаните на возраст од 31 до 40 години и граѓаните на возраст од 51 до 60 години. Податок за возраст не доставиле 85 подносители на претставки.

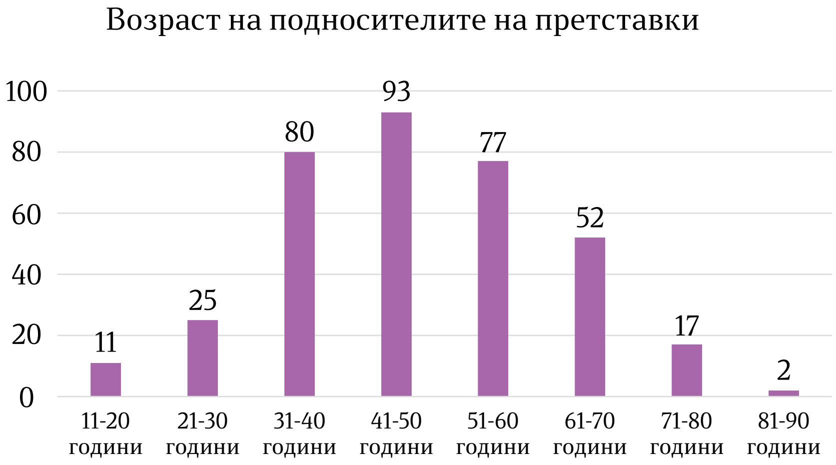

Графикон 5

Преглед на бројот на претставки според општина на живеење на подносителите (општина на седиште за правни лица) е даден на Слика 3. Најголем број претставки за заштита од дискриминација во 2023 година биле поднесени од граѓани и организации со седиште во Скопје (180 претставки, или 36,22 %) и Струмица (166 претставки 33,40 %). Потоа следуваат:

- 14 од Битола
- по 11 од Кочани и Куманово
- 10 од Велес
- 9 од Прилеп
- по 7 од Илинден и Охрид
- по 6 од Богданци, Валандово и Ново Село
- по 5 од Гостивар, Делчево и Свети Николе
- 4 од Тетово
- по 3 од Неготино, Радовиш и Штип
- по 2 од Боговиње, Босилово, Демир Хисар, Долнени, Кичево, Маврово и Ростуше и Македонски Брод и
- по 1 претставка од Берово, Брвеница, Врапчиште, Дојран, Кавадарци, Кратово, Пехчево, Ресен, Теарце и Чучер Сандево.

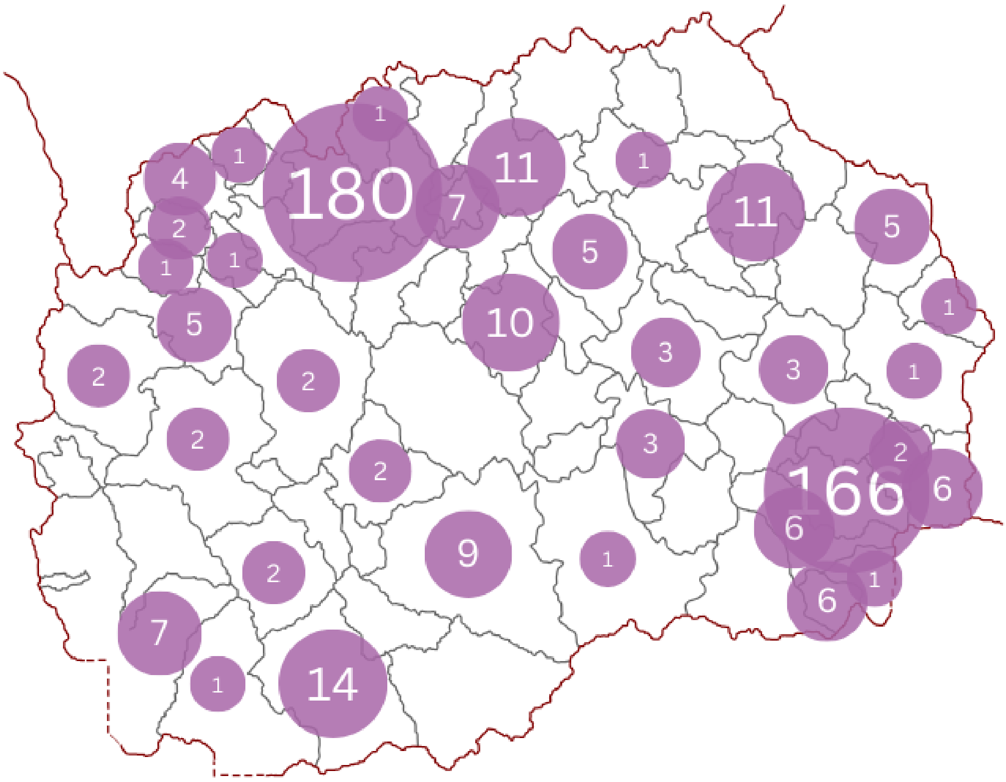

Слика 3

Во 2023 година до Комисијата со 10 претставки за заштита од дискриминација се обрати и граѓанска организација чие седиште е во Брисел, Белгија, со една претставка лице од Босна и Херцеговина и со една претставка лице од Република Србија. 23 лица доставиле претставка без да наведат адресен податок, кој е задолжителен елемент на претставката.

Пријавени основи и области на дискриминација во новите предмети за 2023 година

КСЗД во септември 2023 година прими 185 претставки со идентична содржина во врска со фотографија од транспарент што бил истакнат за време на настанот „Марш за женски права" одржан на 8 март 2023 година. Претставките се поднесени пет месеци по споменатиот настан и тоа е во рамки на законски пропишаните рокови за истите да се сметаат за уредно доставени. За содржината на транспарентот подносителите наведоа дека поттикнува верска омраза и насилство врз граѓаните со христијанска вероисповед, дискриминација и вознемирување врз основа на пол, род, религија и верско уверување и друго уверување, дека е силно навредлив, понижувачки и исмејувачки, како и дека се нанесува дискриминација врз верничките врз основа на пол. Како област на дискриминација подносителите ја навеле јавното информирање и медиуми, бидејќи, како што посочија, фотографии од транспарентот биле пренесени од сите портали и биле споделувани и коментирани на социјалните мрежи. КСЗД донесе заклучок за отфрлање на претставките поради ненадлежност, и ги упати подносителите на можноста да поднесат кривична пријава пред надлежен обвинител за кривично дело „Предизвикување омраза, раздор и нетрпеливост врз национална, верска и друга основа" од член 319 од Кривичниот законик, како и можноста да побараат судска заштита за граѓанска одговорност за штета нанесена на честа и угледот со навреда и клевета, во согласност со Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета. Имајќи предвид дека бројот на овие 185 идентични претставки, по форма и содржина, претставува повеќе од 35 % од вкупно поднесените претставки, пријавените основи (пол, род, религија и верско уверување и друго уверување)

и област (јавно информирање и медиуми) соодветно се силно изразени во вкупната статистика на пријавени основи и области за дискриминација во 2023 година, особено за претставките поднесени од физички лица.

Пријавени основи на дискриминација

Во 2023 година КСЗД најмногу претставки прими заради дискриминација врз основа на пол (43,79 %), род (39,20 %), религија или верско уверување (38,43 %) и друго уверување (38,05 %). Потоа следуваат пријавите врз основа на национална или етничка припадност (17,59 %), лично својство и општествен статус (14,72 %) и политичко уверување (7,07 %). Во 61,57 % од претставките подносителите пријавиле дискриминација врз две и повеќе основи, 31,93 % биле пријави за дискриминација врз една основа, а во 6,50 % од претставките подносителите пријавиле дискриминација без да наведат ниту една основа. Целосниот преглед на бројот на предмети за секоја од пријавените основи на дискриминација е прикажан на Графикон 6[1].

Број на предмети за секоја од основите на дискриминација

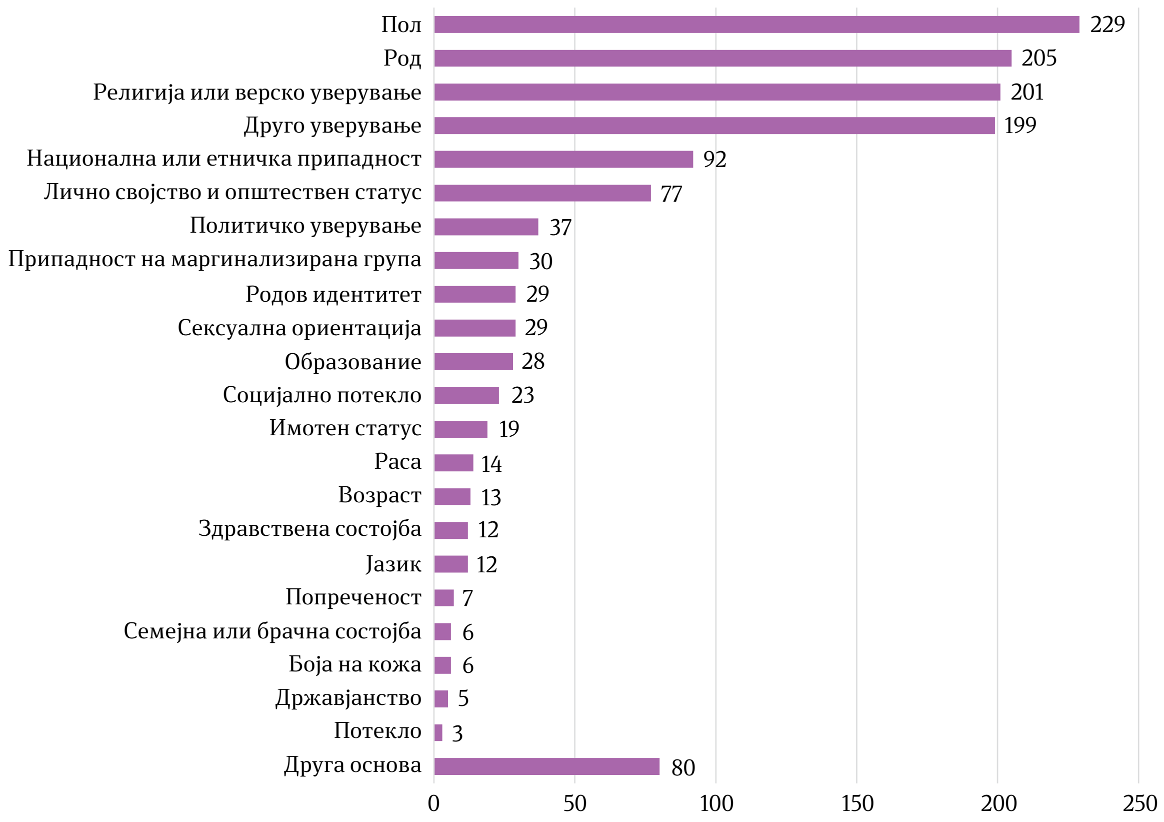

Графикон 6

Во Табела 1 е прикажан бројот на предмети за секоја од пријавените основи на дискриминација според типот на подносител: физички лица, правни лица и КСЗД по службена должност. За физичките лица е даден преглед на бројот на предмети за пријавните основи според припадноста по пол.

1 Графиконот 6 прикажува во колку предмети била пријавена конкретната основа на дискриминација. Имајќи предвид дека во 322 предмети (61,57 %) била пријавена дискриминација врз повеќе основи, бројот на предмети за секоја од основите на дискриминација прикажани на Графиконот 6 ќе биде секогаш поголем од вкупниот број предмети за заштита од дискриминација. Со оглед дека истото тоа се повторува и кај областите и видовите дискриминација, оваа забелешка важи и за сите други статистички прегледи во овој Извештај што прикажуваат број на пријавени и утврдени случаи според дискриминаторските основи, области и видови дискриминација.

Пријавена основа / Подносител	Физички лица				Правни лица	КСЗД	Вкупно
	Жени	Мажи	Друг пол	Не се изјаснил			
Раса	3	3	0	1	7	0	14
Боја на кожа	1	0	0	2	3	0	6
Потекло	1	0	0	1	1	0	3
Национална или етничка припадност	15	19	0	20	38	0	92
Пол	125	79	0	7	17	1	229
Род	110	77	0	7	10	1	205
Сексуална ориентација	0	0	0	4	25	0	29
Родов идентитет	1	0	0	2	25	1	29
Припадност на маргинализирана група	2	1	1	2	24	0	30
Јазик	9	0	0	0	2	1	12
Државјанство	4	1	0	0	0	0	5
Социјално потекло	7	7	1	4	4	0	23
Образование	15	11	0	2	0	0	28
Религија или верско уверување	113	77	0	10	1	0	201
Политичко уверување	18	9	0	9	1	0	37
Друго уверување	113	78	0	6	2	0	199
Попреченост	5	1	0	1	0	0	7
Возраст	11	0	0	2	0	0	13
Семејна или брачна состојба	5	1	0	0	0	0	6
Имотен статус	2	8	1	2	5	1	19
Здравствена состојба	4	3	0	2	3	0	12
Лично својство и општествен статус	19	31	1	9	16	1	77
Друга основа	27	29	1	15	8	0	80

Табела 1

Од **постапките поведени по службена должност**, една е за дискриминација врз основа на јазик, втората е врз основа на пол и третата постапка е за дискриминација врз основа на род, родов идентитет, лично својство и општествен статус и имотен статус.

Пријавени области на дискриминација

Најмногу предмети за заштита од дискриминација пристигнати во 2023 година биле во областа на јавно информирање и медиуми (48,18 %). Потоа следуваат претставките во областите на работата и работните односи (24,86 %), образование, наука и спорт (8,03 %), пристап до добра и услуги (5,93 %), социјална сигурност, вклучувајќи го и подрачјето на социјална заштита, пензиско и инвалидско осигурување, здравствено осигурување и здравствена заштита (4,02 %), членување и дејствување во политички партии, здруженија, фондации, синдикални и други организации засновани на членство (4,02 %), правосудство и управа (3,25 %), седум домување (1,34 %) и пет култура (0,96 %). Примени се и 25 претставки

за дискриминација во друга област (4,78 %), како и 10 претставки во кои подносителите не навеле ниту една од областите (1,91 %). Во 92,35 % од претставките подносителите пријавиле дискриминација во една област, додека 5,75 % биле пријави за дискриминација во две и повеќе области. Од претставките каде што се истакнува дека дискриминацијата била случена во повеќе области најчесто се наведуваат работата и работните односи, пристап до добра и услуги, потоа социјална сигурност, вклучувајќи го и подрачјето на социјална заштита пензиско и инвалидско осигурување, здравствено осигурување и здравствена заштита и областа образование, наука и спорт. Вкупниот преглед на бројот на предмети во секоја од пријавените области е прикажан на Графикон 7.

Број на предмети за секоја од основите на дискриминација

Графикон 7

Во Табела 2 е прикажан бројот на предмети за секоја од пријавените области на дискриминација според типот на подносител: физички лица, правни лица и КСЗД по службена должност. За физичките лица е даден преглед на бројот на предмети за пријавните основи според припадноста по пол.

Пријавена област / Подносител	Физички лица				Правно лице	КСЗД	Вкупно
	Жени	Мажи	Друг пол	Не се изјаснил			
Работата и работните односи	43	42	1	37	7	0	130
Образование наука и спорт	20	8	0	7	5	2	42
Социјална сигурност вклучувајќи го и подрачјето на социјална заштита пензиско и инвалидско осигурување здравствено осигурување и здравствена заштита	10	6	0	3	2	0	21
Правосудство и управа	4	8	0	3	1	1	17
Домување	4	0	0	1	2	0	7
Јавно информирање и медиуми	111	76	0	16	49	0	252
Пристап до добра и услуги	8	8	0	7	8	0	31
Членување и дејствување во синдикални политички партии здруженија на граѓани и фондации или други организации засновани на членство	5	11	0	3	2	0	21
Култура	2	3	0	0	0	0	5
Други области	2	12	0	5	6	0	25

Табела 2

Од постапките поведени по службена должност, две се во областа на образованието, науката и спортот и една во областа на правосудство и управа.

Одлучување на Комисијата по предмети за заштита од дискриминација

Во 2023 година КСЗД работеше на вкупно 599 предмети за заштита од дискриминација, од кои 523 отворени во 2023 година и 76 предмети пренесени од претходната 2022 година. Комисијата одржа 31 седница на кои се **донесени 521 одлуки**, и тоа: 177 правни мислења и 344 заклучоци. Во однос на видот на одлуките, донесени се 59 мислења за утврдување дискриминација, 118 мислења за неутврдување дискриминација, 315 заклучоци за отфрлање на претставката и 29 заклучоци за неповедување, односно непостапување или запирање на постапката. На Графикон 8 е прикажан процентуалниот сооднос на донесените одлуки во 2023 година.

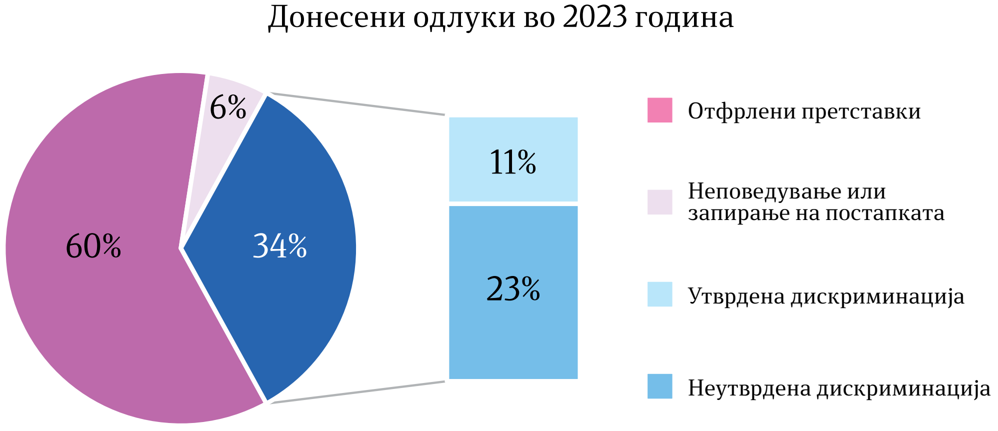

Графикон 8

Вкупниот број донесени одлуки за предмети за заштита од дискриминација во 2023 година е зголемен за 143,46 % во споредба со истиот во 2022 година, а споредено со 2021 година, зголемувањето е за 297,71 %. На Графикон 9 е даден преглед на бројот на одлуки во периодот 2021 – 2023 година.

Споредба на бројот на донесени одлуки 2021-2023 година

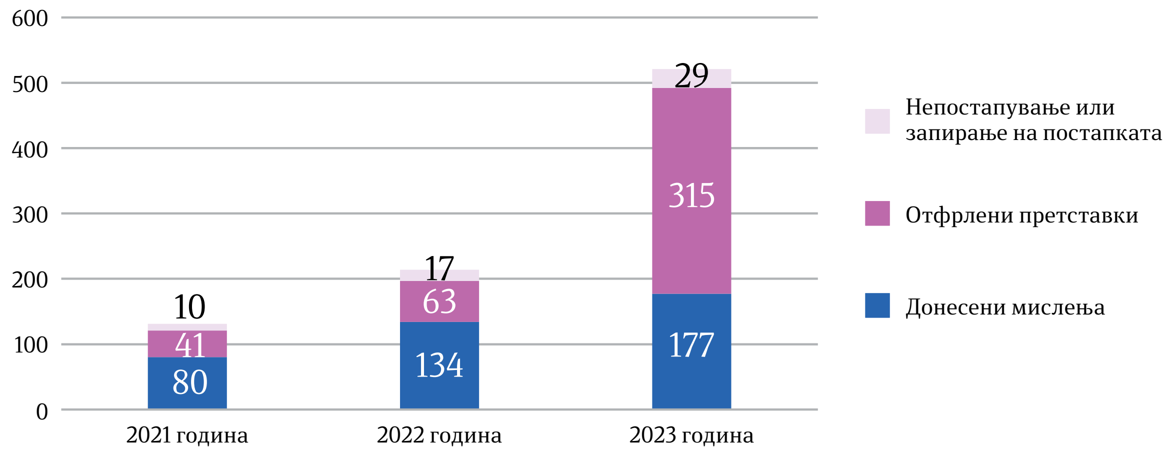

Графикон 9

На Графикон 10 е прикажан дополнителен преглед на бројот на донесени одлуки во 2023 година според основите утврдени во Законот за спречување и заштита од дискриминација.

Одлуки на КСЗД по предмети за заштита од дискриминација

Графикон 10

Утврдена дискриминација во 2023 година

Во 2023 година Комисијата донесе 59 мислења со кои се утврди дискриминација. Најмногу претставки за кои е утврдена дискриминација се поднесени од физички лица

(36 претставки или 61,02 %), потоа поднесени од правни лица (21 претставки или 35,59 %) и поведени од КСЗД по службена должност (две претставки или 3,39 %). **Дискриминацијата најчесто е утврдена во институции од јавниот сектор (55,93 %)**, и тоа како преку дејства на раководните и други овластени лица така и преку акти или прописи што ја уредуваат областа, односно надлежноста на институциите. На Графикон 11 е прикажан бројот на утврдени случаи на дискриминација во институциите од јавниот сектор според нивниот вид (и дејност).

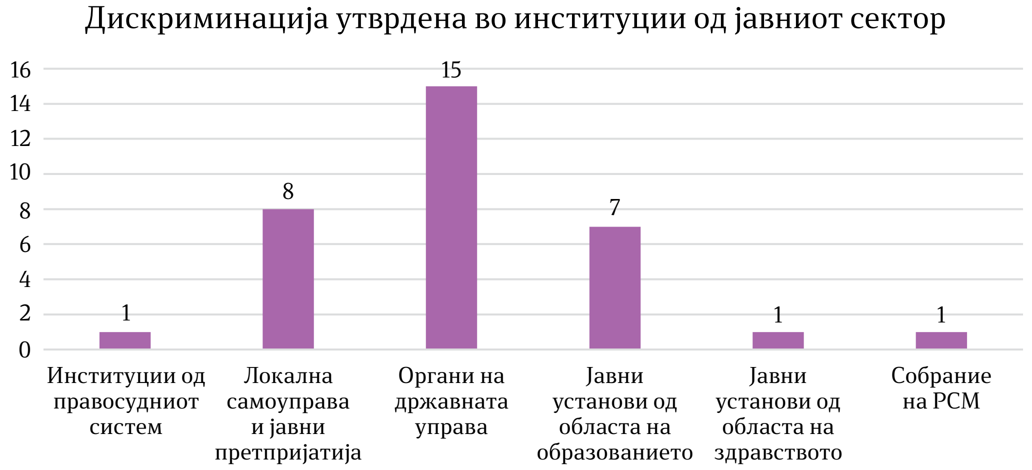

Графикон 11

Дискриминација е утврдена и од страна на физички лица (20,34 %), потоа во правни лица од приватниот сектор (11,86 %) и други, во кои се вклучени здруженија и фондации, политички партии, приватна здравствена установа и спортска федерација (11,86 %).

Видови дискриминација во случаите утврдени во 2023 година

Во Табела 3 се прикажани бројот на видовите дискриминација и бројот на нивните појавни форми и облици во донесените мислења на КСЗД во 2023 година.

Видови дискриминација утврдени во мислењата на КСЗД	Вкупно мислења	Форми и облици на утврдените видови дискриминација	Вкупно мислења
Директна дискриминација	24	Директна дискриминација	14
		Директна интерсекциска дискриминација	3
		Директна повеќекратна дискриминација	1
		Директна продолжена дискриминација	4
		Директна продолжена и повеќекратна дискриминација	1
		Дискриминација по перцепција	1
Директна дискриминација и виктимизација	1	Директна интерсекциска дискриминација и виктимизација	1
Директна дискриминација и вознемирување	1	Директна продолжена дискриминација и вознемирување	1

Директна и индиректна дискриминација	6	Директна повеќекратна продолжена дискриминација и индиректна продолжена дискриминација	1
		Директна продолжена дискриминација и индиректна дискриминација	1
		Директна продолжена дискриминација и индиректна продолжена дискриминација	3
		Директна продолжена интерсекциска дискриминација и индиректна продолжена интерсекциска дискриминација	1
Индиректна дискриминација	4	Индиректна дискриминација	2
		Индиректна продолжена дискриминација	1
		Индиректна продолжена интерсекциска дискриминација	1
Вознемирување	18	Вознемирување	16
		Повторено и повеќекратно вознемирување	1
		Продолжено интерсекциско вознемирување	1
Вознемирување и повикување, поттикнување и инструкција за дискриминација	3	Вознемирување и повикување, поттикнување и инструкција за дискриминација	3
Повикување, поттикнување и инструкција за дискриминација	2	Повикување, поттикнување и инструкција за дискриминација	2

Табела 3

Од Табелата 3 може да се види дека во 48 случаи (81,36 %) утврдена е дискриминација во еден конкретен облик, додека во другите 11 мислења (18,64 %) утврдено е истовремено присуство на повеќе видови дискриминација, или видови дискриминација што се создаваат како последица, или пак било утврдено дека, покрај кон подносителот на претставката, дискриминацијата се однесува и кон поголема група граѓани врз основа на истите заштитени карактеристики. Во утврдените 11 мислења такви се:

- шест случаи на утврдена директна дискриминација и индиректна дискриминација;
- три случаи на вознемирување и повикување, поттикнување и инструкција за дискриминација;
- еден случај на директна дискриминација и вознемирување и
- еден случај на директна дискриминација и виктимизација.

Со цел да се добие податок кои видови дискриминација преовладуваат во утврдените мислења на КСЗД во 2023 година, податоците се прикажуваат од аспект на секој вид дискриминација одделно, односно во колку од мислењата тој вид дискриминација бил утврден. Преку примена на овој метод, се констатира дека **КСЗД во најголемиот број случаи во 2023 година утврдила директна дискриминација (32 случаи или 54,24 %)**, а потоа следува вознемирување (22 случаи или 37,29 %). Целосниот преглед е прикажан на Графикон 12.

Видови на утврдена дискриминација во 2023 година

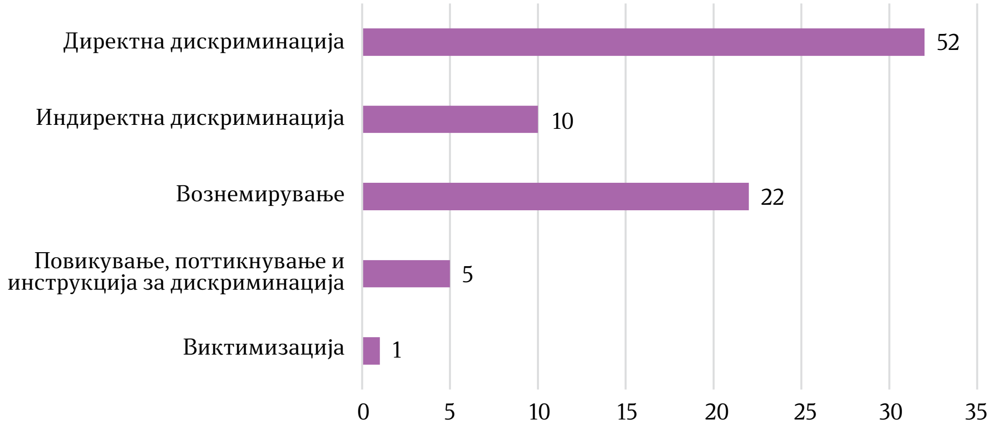

Графикон 12

Во 21 од случаите Комисијата утврди дискриминација од потежок облик. Исто како и кај поединечните видови дискриминација, и во случајот со потешките видови дискриминација чест е наодот во мислењата на КСЗД да се утврди дискриминација од потежок облик во неколку форми. На пример, утврден е еден случај на директна повеќекратна продолжена дискриминација и индиректна продолжена дискриминација, потоа еден случај на директна продолжена интерсекциска дискриминација и индиректна продолжена интерсекциска дискриминација, еден случај на повторено и повеќекратно вознемирување, итн (Табела 3). Одделно приложени, со цел да се прикаже кои од потешките облици се најзастапени во мислењата на КСЗД донесени во 2023 година, е илустрирано на Графикон 13. Од Графиконот се гледа дека најчесто утврдени потешки облици се продолжената и интерсекциската дискриминација.

Потешки видови дискриминација утврдени во 2023 година

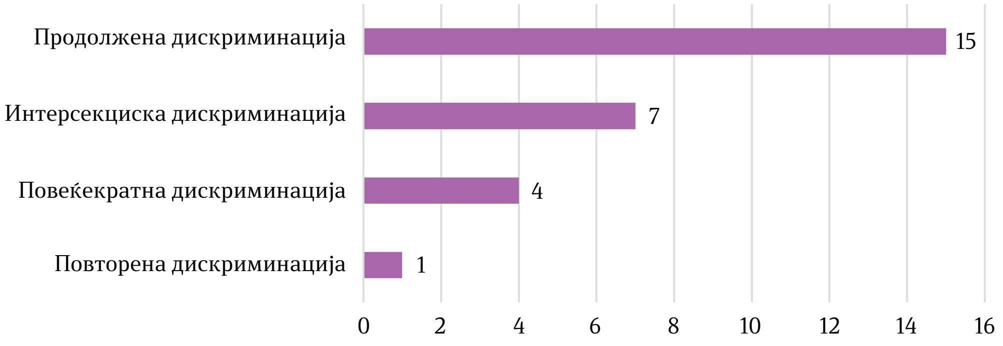

Графикон 13

Основи на дискриминација во случаите утврдени во 2023 година

Во мислењата на Комисијата во 2023 година, **најчесто е утврдена дискриминација врз основа на лично својство и општествен статус (27,12 %)**, а потоа следуваат сексуална ориентација (18,64 %) и родов идентитет (18,64 %), национална или етничка припадност (15,25 %), политичко уверување (15,25 %), пол (13,56 %), припадност на маргинализирана група (13,56 %) и друга основа (10,17 %). Целосниот преглед на бројот на мислења во кои била утврдена секоја од основите на дискриминација е даден на Графикон 14.

Број на случаи со утврдена дискриминација за секоја од основите на дискриминација

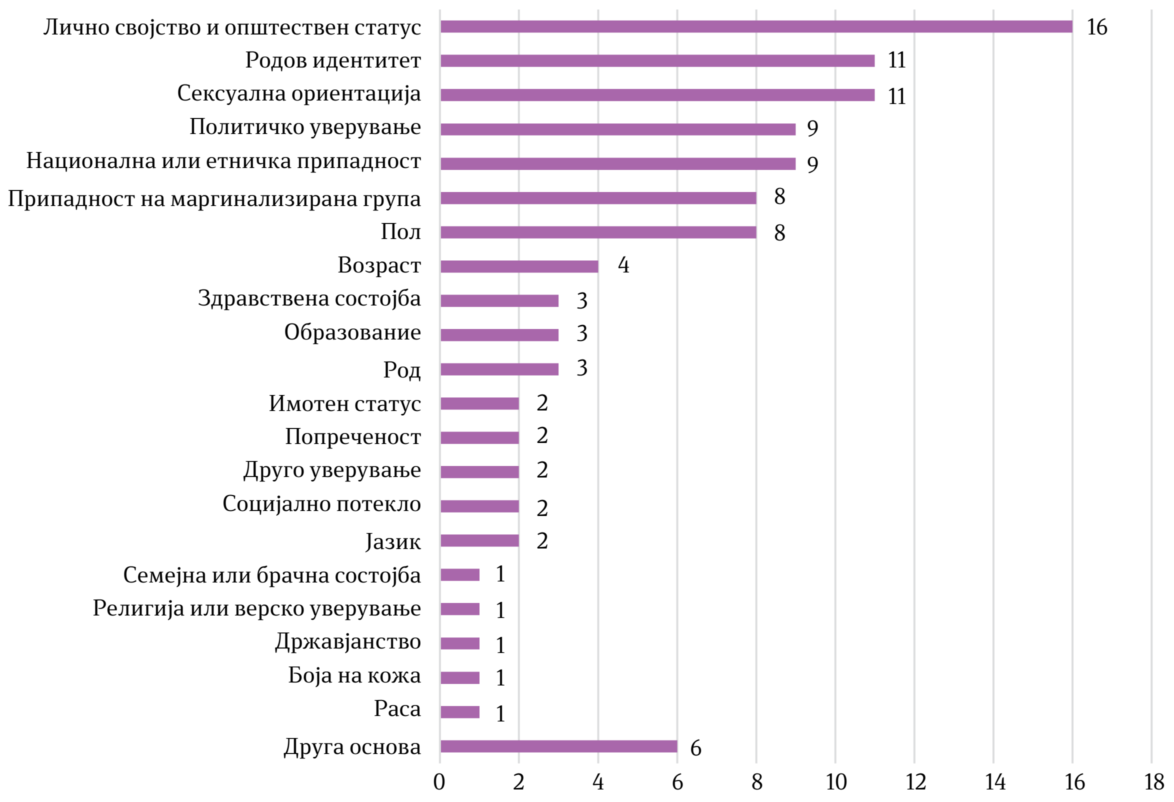

Графикон 14

Од случаите на дискриминација врз друга основа, три се утврдени врз основа на бременост, а преостанатите се однесуваат на дискриминација врз основа на нечленување во синдикална организација, место на живеење и пристап до соодветно работно место.

Во 31 од донесените мислења (52,54 %) е утврдена дискриминација врз една основа, додека во преостанатите 28 случаи (47,46 %) Комисијата утврди дискриминација врз повеќе основи, од кои:

- 15 случаи на дискриминација врз две основи (25,42 %);
- девет случаи на дискриминација врз три основи (15,25 %)
- два случаи на дискриминација врз четири основи (3,39 %) и
- два случаи на дискриминација утврдена врз пет основи (3,39 %).

Од случаите на дискриминација врз повеќе од една основа, најчесто се утврдени сексуална ориентација, родов идентитет, припадност на маргинализирана група, пол и национална или етничка припадност.

Области на дискриминација во случаите утврдени во 2023 година

Во мислењата на Комисијата во 2023 година, **најчесто е утврдена дискриминација во областа на работата и работните односи (33,90 %)**, а потоа следуваат областите јавно информирање и медиуми (30,51 %), пристап до добра и услуги (13,56 %) и образование, наука и спорт (10,17 %). Во два од случаите КСЗД утврди дискриминација сторена во друга област – право на јавен собир и дејствување и работа на општински совет. Во два случаи Комисијата утврди дека дискриминацијата е сторена во две различни области: во првиот случај – дискриминација во областа на домување и дискриминација во областа на пристап

до добра и услуги, а во вториот – дискриминација во областа на јавно информирање и медиуми и дискриминација во друга област: дејствување и работа на општински совет. Целосниот преглед на бројот на мислења во кои била утврдена дискриминација од аспект на областите е даден на Графикон 15.

Број на случаи на утврдена дискриминација за секоја од областите на дискримианција

Графикон 15

Во областа на **работата и работните односи**, најчесто утврдени основи на дискриминација се: лично својство и општествен статус (40 %), политичко уверување (30 %), бременост (15 %), пол (15 %) и образование (15 %). Најчесто е присутна како директна дискриминација (70 %), а утврдено е и вознемирување, индиректна дискриминација и виктимизација на работно место. Во 30 % од случаите утврдена е продолжена дискриминација, а во 10 % се утврди интерсекциска дискриминација на работно место.

Во однос на случаите на утврдена дискриминација во областа на **јавното информирање и медиуми**, 13 од нив (72 %) се однесуваат на вознемирувачки и/или говор со кој се предизвикува повикување, поттикнување и инструкција за дискриминација на интернет-просторот. Од другите, три случаи се за објавени содржини на интернет-портали и два се за изјави со вознемирувачка содржина врз дискриминаторска основа дадени на ТВ-емисија. Како дискриминаторски основи најчесто се утврдени сексуална ориентација (61,11 %), родов идентитет (61,11 %), национална или етничка припадност (27,78 %) и припадност на маргинализирана група (22,22 %).

Дискриминацијата во **пристапот до добра и услуги** е утврдена како директна дискриминација во сите случаи, а во два од нив КСЗД утврди и индиректна дискриминација. Во 50 % од случаите истата е утврдена како дискриминација врз национална или етничка основа.

Преглед на случаите на утврдена дискриминација според областите, видовите и основите на дискриминација е даден на Табела 4.

<table>
<tr><th>Утврдени области</th><th>Вид дискриминација</th><th>Утврдена основа</th><th>Број на случаи</th></tr>
<tr><td rowspan="10">Јавно информирање и медиуми</td><td rowspan="5">Вознемирување</td><td>Национална или етничка припадност</td><td>4</td></tr>
<tr><td>Политичко уверување и друго уверување</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Припадност на маргинализирана група, родов идентитет, сексуална ориентација</td><td>3</td></tr>
<tr><td>Родов идентитет и сексуална ориентација</td><td>2</td></tr>
<tr><td>Сексуална ориентација</td><td>1</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Вознемирување и повикување, поттикнување и инструкција за дискриминација</td><td>Лично својство и општествен статус, пол, припадност на маргинализирана група, родов идентитет и сексуална ориентација</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Родов идентитет и сексуална ориентација</td><td>2</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Повикување, поттикнување и инструкција за дискриминација</td><td>Родов идентитет</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Родов идентитет и сексуална ориентација</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Продолжено интерсекциско вознемирување</td><td>Пол, род, родов идентитет и сексуална ориентација</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Јавно информирање и медиуми и други области: дејствување и работа на општински совет</td><td>Повторено и повеќекратно вознемирување</td><td>Национална или етничка припадност, религија или верско уверување и друго уверување</td><td>1</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Образование наука и спорт</td><td>Директна дискриминација</td><td>Јазик</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Директна повеќекратна дискриминација</td><td>Државјанство и здравствена состојба</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Директна повеќекратна продолжена дискриминација и индиректна продолжена дискриминација</td><td>Возраст и јазик</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Директна продолжена дискриминација</td><td>Лично својство и општествен статус</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Директна продолжена дискриминација и индиректна дискриминација</td><td>Лично својство и општествен статус</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Директна продолжена интерсекциска дискриминација и индиректна продолжена интерсекциска дискриминација</td><td>Возраст и попреченост</td><td>1</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Правосудство и управа</td><td rowspan="2">Директна дискриминација</td><td>Пол</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Политичко уверување</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Индиректна дискриминација</td><td>Имотен статус и социјално потекло</td><td>1</td></tr>
</table>

Пристап до добра и услуги	Директна дискриминација	Боја на кожа и национална или етничка припадност	1
		Имотен статус, национална или етничка припадност и припадност на маргинализирана група	1
		Национална или етничка припадност и социјално потекло	1
	Директна интерсекциска дискриминација	Попреченост и друга основа: место на живеење	1
	Директна продолжена дискриминација и индиректна продолжена дискриминација	Лично својство и општествен статус	2
	Директна продолжена и повеќекратна дискриминација	Здравствена состојба и припадност на маргинализирана група	1
Домување и пристап до добра и услуги	Директна интерсекциска дискриминација	Национална или етничка припадност, пол, припадност на маргинализирана група, раса и семејна или брачна состојба	1
Работа и работни односи	Вознемирување	Лично својство и општествен статус	2
		Образование, политичко уверување и друга основа: пристап до соодветно работно место	1
		Политичко уверување	2
	Директна дискриминација	Здравствена состојба	1
		Лично својство и општествен статус	3
		Пол	1
		Политичко уверување	1
	Директна интерсекциска дискриминација	Пол, род и друга основа: бременост	1
	Директна интерсекциска дискриминација и виктимизација	Лично својство и општествен статус, пол и друга основа: бременост	1
	Директна продолжена дискриминација	Возраст, лично својство и општествен статус и образование	1
		Лично својство и општествен статус	1
		Политичко уверување	1
	Директна продолжена дискриминација и вознемирување	Возраст и друга основа: бременост	1
	Директна продолжена дискриминација и индиректна продолжена дискриминација	Друга основа: нечленување во синдикална организација	1
	Дискриминација по перцепција	Политичко уверување	1
	Индиректна продолжена дискриминација	Образование	1

Социјална сигурност вклучувајќи го и подрачјето на социјална заштита пензиско и инвалидско осигурување здравствено осигурување и здравствена заштита	Индиректна продолжена интерсекциска дискриминација	Лично својство и општествен статус, пол, припадност на маргинализирана група и род	1
Членување и дејствување во синдикални политички партии здруженија на граѓани и фондации или други организации засновани на членство	Директна дискриминација	Лично својство и општествен статус	1
	Индиректна дискриминација	Лично својство и општествен статус	1
Други области: Право на јавен собир	Директна дискриминација	Политичко уверување	1

Табела 4

Во мислењата на КСЗД по претставки поднесени од физички лица што се изјасниле за нивната припадност по пол, 18 биле за случаи на дискриминација врз лица од женски пол и девет за случаи на дискриминација врз лица од машки пол. По еден од утврдените случаи е за дискриминација врз малолетник и малолетничка поднесени од нивните родители. Работата и работните односи е најчестата област на дискриминација утврдена и кај жените (10 од 18 случаи) и кај мажите (пет од девет случаи), а во однос на основите, дискриминација врз жените во најголем број случаи била утврдена врз основа на политичко уверување (шест случаи), пол (четири), лично својство и општествен статус (четири), возраст (три) и бременост (три), а кај мажите тоа се основите лично својство и општествен статус (три) и политичко уверување (два случаи).

Општи препораки

Во 2023 година, во согласност со член 28 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, Комисијата по сопствена иницијатива упати четири општи препораки за случаи на дискриминација на поголем број лица:

1. **Општа препорака кон Министерство за правда и Управата за извршување на санкции за обезбедување задолжително образование во воспитно-поправните установи и казнено-поправните домови**

КСЗД во март 2023 година донесе општа препорака со која му препорачува на Министерството за образование и наука во соработка со Управата за извршување на санкции да обезбеди системски, одржлив и континуиран пристап до задолжително образование на сите осудени лица или деца за време на извршување на казната затвор или заводската мерка.

Основната функција на казнено-поправните и воспитно-поправните установи е процесот на ресоцијализација на осудените лица. Целта на извршувањето на казната затвор е оспособување на осудените лица да се вклучат во општеството со најдобри изгледи за самостоен живот. Целта на извршувањето на воспитните мерки е заштита, образование, воспитување и превоспитување, социјализација, помош и грижа за децата за да се обезбеди правилен развој на нивната личност. Оттука, пристапот до задолжително образование на сите осудени лица или деца на кои им е изречена заводска воспитна мерка – упатување во воспитно-поправен дом, е клучно за да се исполнат целите на затворската казна и извршувањето на воспитните мерки, а воедно и за исполнување на основната функција на казнено-поправните и воспитно-поправните установи.

2. **Општа препорака со која им се препорачува на Управата за извршување на санкции и другите релевантни органи да обезбедат еднакво остварување на правото на прогресирање во установите на казнетиот систем на сите осудени лица без разлика на нивниот пол**

Во март 2023 година, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација усвои општа препорака насочена кон унапредување на правата на осудените лица од женски пол. Се препорачува Управата за извршување на санкции во соработка со другите релевантни органи, во казнените установи да обезбеди еднакво право на прогресирање во установите од казнениот систем на сите осудени лица без разлика на нивниот пол. КСЗД препорача да се подготви Акционен план со активности и буџетски извори за адаптација, реконструкција или изградба на полуотворени и отворени установи за жени осуденички. Оваа потреба е нужно предизвикана од фактот што жените осудени на казна затвор од целата територија на државата се упатуваат на издржување на казната затвор во КПУ „Идризово“, како единствената казнено-поправна установа во државата каде што постои посебно одделение за жени.

Земајќи ја предвид важечката регулатива, односно фактот што жените својата казна затвор може да ја издржуваат единствено во КПУ „Идризово“, установа што е од затворен вид, се доаѓа до заклучок дека женските осудени лица се ставени во понеповолна положба во однос на машките осудени лица. Истото тоа беше утврдено со Мислење бр. 08-69/7 од 20.3.2023 година на КСЗД.

3. **Општа препорака за бесплатен јавен превоз за студентите во приватните универзитети**

КСЗД во јуни 2023 година упати општа препорака со која им препорачува на Владата на РСМ и Министерството за образование и наука да обезбедат системски, одржлив и континуиран пристап до правото на користење бесплатен јавен превоз на редовните студенти запишани на додипломски студии на приватните универзитети во државата, на еднаква основа со редовните студенти запишани на додипломски студии на државните универзитети.

КСЗД препорачува Владата на РСМ во иднина да го почитува и промовира правото на еднаквост на сите лица или групи лица при процесот на креирање и спроведување мерки, активности и политики во сите области.

4. **Општа препорака за измени и дополнувања на Законот за здравствено осигурување за отстранување нееднаков третман кон индивидуалните земјоделки во остварување право на надоместок на плата за време на отсуство од работа поради бременост, раѓање и мајчинство и привремена спреченост за работа поради болест**

КСЗД во ноември 2023 година упати општа препорака со која му препорачува на Собранието на РСМ да изгласа измени и дополнувања на член 14 од Законот на здравствено осигурување, така што ќе предвиди право на надоместок за време на привремена спреченост за вршење земјоделска дејност поради бременост, раѓање и мајчинство за индивидуални земјоделки, како здравствени осигуренички, со цел отстранување нееднаков третман кон индивидуалните земјоделки – здравствени осигуренички во остварување на правата од здравствено осигурување – право на надоместок на плата за време на отсуство од работа поради бременост, раѓање и мајчинство.

Воедно, на Собранието на РСМ му се препорачува да изгласа измени и дополнувања на член 13 од Законот на здравствено осигурување, така што ќе го предвиди правото на надоместок за време на привремена спреченост за вршење земјоделска дејност поради болест и повреда, за индивидуалните земјоделци/ки како здравствени осигуреници/чки со цел отстранување нееднаков третман кон индивидуалните земјоделци/ки – здравствени осигуреници во остварување на правата од здравствено осигурување – право на надоместок на плата за време на привремена спреченост за работа поради болест.

Статус на исполнување на препораките на Комисијата

Во согласност со член 21 став 1 точка 17 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, Комисијата го следи извршувањето на мислењата и препораките за конкретните случаи на дискриминација сѐ до исполнување на дадените препораки. Лицето на кое е упатена препораката е должно да постапи по препораката и да ја отстрани повредата на правото во рок од 30 дена од денот на приемот на препораката или во подолг рок доколку постојат особено оправдани причини, но не подолго од шест месеци, како и за тоа да ја извести Комисијата.

Во извештајниот период, Комисијата констатира дека се исполнети препораките, односно **отстранета е дискриминацијата во вкупно 24 случаи**, од кои 19 се однесуваат на препораки упатени во 2023 година и пет за препораки упатени во 2022 година, а чиј рок за постапување истекуваше во 2023 година.

Комисијата продолжува да го следи извршувањето на препораките и за преостанатите препораки чиј рок за постапување истекува во 2024 година.

Барања за покренување прекршочна постапка

Во согласност со член 27 став 4 од Законот за спречување и заштита од дискриминација доколку лицето на кое е упатена препораката не постапи по препораката, Комисијата поднесува барање за покренување прекршочна постапка пред надлежниот суд за прекршоци.

Во 2023 година Комисијата за спречување и заштита од дискриминација поднесе 14 барања за поведување прекршочни постапки против утврдени дискриминатори, кои во законски предвидениот рок не постапиле по препораките на Комисијата. Од нив, четири се отфрлени со решенија на надлежните судови, за едно судот се прогласи за месно ненадлежен и за едно судот ја прекина постапката поради кривична постапка. За другите осум барања постапката е во тек.

Во април 2023 година Основниот суд во Гостивар донесе пресуда со која го прогласи за виновен градоначалникот на Општина Гостивар затоа што во определениот рок на го извршил Мислењето со препорака на КСЗД бр. 08-47/9 од 8.3.2022 година и изрече прекршочна санкција – опомена.

Во текот на 2023 година се одржани рочишта во надлежни судови за прекршоци и за други четири постапки по барања што КСЗД ги поднесе во претходната 2022 година. Тие се во тек.

Учество на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација како „пријател на судот“ (amicus curiae) во судска постапка за заштита од дискриминација од јавен интерес (actio popularis)

Во март 2023 година КСЗД доби Известување од Бирото за застапување на РСМ пред ЕСЧП дека **Пресудата на ЕСЧП во случајот за сегрегација на ученици Роми во ООУ „Ѓорѓи Сугарев“ – Битола и ООУ „Гоце Делчев“ – Штип донесена на 13 декември 2022 година стана конечна на 13 март 2023 година**. Со неа се утврди сегрегација при запишување ученици во основно образование во соодветните општини и ја задолжи државата на секое домаќинство (родители и нивни деца ученици) да му исплати износ од 1 200 евра. За оваа пресуда КСЗД извести во Годишниот извештај за 2022 година, при што се истакна дека удел во неа имаат и донесените мислења на КСЗД по претставки за двата случаи во кои се утврди индиректна дискриминација врз етничка основа со која се предизвикува сегрегација во споменатите училишта (февруари и април 2022 година, соодветно), како и општата препорака, која КСЗД ја упати до релевантните институции на државно и локално ниво и засегнатите училишта да обезбедат построга и поконзистентна примена на одлуките за реонизација што би ја намалила сегрегацијата на Ромите, кои се цитирани во Пресудата.

За случајот за сегрегација на учениците Роми во основното образование во 2023 година продолжи судската постапка по тужба од јавен интерес (actio popularis) пред Основниот граѓански суд Скопје поведена од Хелсиншкиот комитет за човекови права – Скопје, која започна во 2022 година, а во која КСЗД дејствува како пријател на судот (amicus curiae). Тужбата е поднесена против Владата на РСМ, Министерството за образование и наука, Министерството за труд и социјална политика, Министерството за здравство, Државниот просветен инспекторат, Општина Битола и Општина Штип заради утврдување дека сториле дискриминација – сегрегација врз децата Роми во образовниот процес поради непреземање соодветни активности за уредување на начинот на реонизација со цел избегнување можна сегрегација, потоа за контрола на одлуките за реонизација донесени од општините, за начинот на спроведување на овие одлуки во практика и за начинот на запишување на децата Роми во училиштата.

Во декември 2023 година, Апелациониот суд Скопје ја потврди пресудата на Основниот граѓански суд Скопје, со која е утврдено дека Владата на Република Северна Македонија и Државната изборна комисија (ДИК) сториле директна дискриминација врз лицата со попреченост при остварување на нивното право на глас. Судот утврди дека директната дискриминација е сторена со непреземање, односно со пропуштање да се преземат дејства за приспособување на инфраструктурата и просторот до и во дел од избирачките места и го повредиле начелото на соодветно приспособување. На овој начин, тужените оневозможиле лицата со попреченост да го остварат нивното право на глас, а со тоа го попречиле и активното учество на лицата со попреченост во политичкиот живот на државата.

Судот ги задолжи Владата и Државната изборна комисија, до распишување на следните избори, на избирачките места каде што досега тоа не е овозможено, да обезбедат:

- пристапност, рамни патишта, паркинг-места соодветно обележани со боја со висок контраст, поставување знаци и бројки на видно место во поголем формат со висок контраст или звучна сигнализација до избирачките места;
- пристапност до просторијата за гласање преку поставување гелендери покрај

скалилата и ѕидовите, инсталирање пристапни рампи, рачни шини, пошироки влезови, пристапен лифт или платформи што се на нивоа и со скалила;
- пристапност во просторијата за гласање, нејзино еднакво осветлување, прераспределба на мебелот поради поголема можност за движење; поставување соодветно приспособени паравани за гласање и поставување на кутијата за гласање на соодветна висина за лица со физичка попреченост.

Ваквата судска завршница следува откако Хелсиншкиот комитет за човекови права поднесе тужба за заштита од дискриминација од јавен интерес (actio popularis), а КСЗД се јави како замешувач во судска постапка, односно како пријател на судот (amicus curiae).

Со оваа одлука, судот потврдува дека, при спроведување на законот и изборниот процес, Владата и ДИК се должни да овозможат непречен, соодветен пристап до избирачките места за лицата со попреченост, со цел овие лица да го остварат правото на глас на еднаков начин како и другите; потврдува и дека тужените органи се должни да ги почитуваат соодветните законски одредби поврзани со изборниот процес и ратификуваните конвенции и во рамките на своите надлежности да преземат дејства за соодветно приспособување и пристапност до инфраструктурата, добрата и услугите на овие лица.

Судот уште еднаш го потенцира утврдениот принцип на соодветно приспособување како посебен облик на дискриминација, дефиниран со Законот за спречување и заштита од дискриминација и оценува дека соодветното приспособување во коректниот случај е неопходно за обезбедување на уживањето или остварувањето на сите човекови права и слободи на лицата со попреченост на еднаква основа со другите, и дека ваквиот начин на соодветно приспособување што е побаран со тужбата не предизвикува несразмерно или непотребно оптоварување за тужените.

УЧЕСТВА НА НАСТАНИ И РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ НА КСЗД

Седма регионална конференција на телата за еднаквост на Југоисточна Европа

На Меѓународниот ден на толеранцијата, 16 ноември, Белград беше домаќин на Седмата регионална конференција на институциите за еднаквост во Југоисточна Европа.

На Конференцијата учествуваа лидери и претставници на институции за еднаквост од Албанија, Хрватска, Црна Гора, Северна Македонија, Босна и Херцеговина и Словенија, како и претставници на невладиниот сектор, меѓународни организации и научни институции.

Конференцијата оваа година беше посветена на борбата против дискриминацијата на старите лица, со цел да се испитаат и предложат конкретни начини на дејствување на телата за еднаквост, како и на другите општествени чинители, за создавање услови за еднаков третман и квалитетен живот за постарите лица.

Свое излагање имаше претседателот на КСЗД Игор Јадровски, кој пред другите учесници на Конференцијата ги сподели искуствата и добрите практики на Комисијата во превенцијата и заштитата од интерсекциска дискриминација врз возрасни жени.

Работниот дел на Конференцијата се одвиваше преку панели посветени на предизвиците на староста, повеќекратната дискриминација врз основа на возраста, како и проблемите со кои се соочуваат постарите жени.

Обуки и отворени средби со граѓаните, граѓанскиот сектор и локалните институции

Со поддршка на Мисијата на ОБСЕ во Скопје, и во 2023 година се одржаа отворени средби под мотото **„Препознај, пријави, спречи дискриминација“** во девет општини, и тоа во: Крива Паланка, Гостивар, Гевгелија, Кавадарци, Берово, Прилеп, Шуто Оризари, Струга и во Скопје. Овие средби се дел од активностите што Комисијата за спречување и заштита од дискриминација ги презема во насока на приближување на својата работа до граѓаните и за зголемување на нејзината транспарентност. На нив граѓаните имаат можност, преку директна комуникација со членови и вработени во Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, да се запознаат со надлежностите и начинот на работа на ова независно институционално тело задолжено за промоција на еднаквоста, унапредување на човековите права и спречување и заштита од секаков вид дискриминација. Истовремено, овие средби нудат дополнителна можност за продлабочување на соработката со граѓанскиот сектор и институциите на локално ниво, заради навремено препознавање на сите облици на дискриминација, како и унапредување на меѓусебната комуникација и соработка, со цел за нејзино ефикасно сузбивање.

Во соработка со Мрежата за заштита од дискриминација, КСЗД реализираше обуки и трибини во Велес, Градско, Крива Паланка, Делчево и Охрид за запознавање со механизмите

за спречување и заштита од дискриминација, законската и институционалната рамка и спроведување на истата на локално ниво. Тие се реализираа како дел од проектот **„Видливи, здружени и гласни – Акција за еднаквост и недискриминација преку учество и мултисекторска соработка“**, спроведуван од страна на Коалицијата „МАРГИНИ“, Македонското здружение на млади правници, Хелсиншкиот комитет за човекови права, „ЛАГ Вардар Леадер“ и Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, а во рамки на програмата „Цивика Мобилитас“. На нив присуствуваа претставници на општини (координатори за еднакви можности или други лица вработени во општината), претставници на подрачните одделенија на Министерството за правда, кои даваат бесплатна правна помош и претставници на здруженија на граѓани што работат на локално ниво. Преку овие настани учесниците се стекнуваат со знаења за видовите и основите на дискриминација, постапката за заштита од дискриминација пред Комисијата, обврските на локалната самоуправа од Законот за спречување и заштита од дискриминација и улогата на подрачните одделенија на Министерството за правда во однос на обезбедување правна помош на жртвите на дискриминација. Целта на обуките е воспоставување соработка помеѓу институциите на локално ниво во однос на спроведување активности за превенција од дискриминација и во однос на овозможување заштита од дискриминација на граѓаните на локално ниво.

Во соработка со Мисијата на ОБСЕ во Скопје, КСЗД во периодот од 5 до 7 јуни 2023 година одржа **обука за „Тестирање ситуација“**, во согласност со Законот за спречување и заштита од дискриминација. Обуката беше наменета за граѓански организации што работат на ромски прашања, особено на стратегиски судски спорови и креирање политики. Целта на обуката е да го прошири и зајакне теоретското и практичното знаење во однос на „Тестирање ситуација“ како метод за докажување дискриминација, преку вклучување организирани тестери што делуваат во споредбена ситуација за да ја истражат појавата на дискриминација во различни предмети, процеси и области врз која било дискриминаторска основа. Поголемиот број граѓански организации со стекнат капацитет да спроведуваат тестирање на ситуацијата ќе резултира со поголем број стратегиски претставки за заштита од дискриминација врз основа на етничка припадност кон Ромите.

Едукативни модули за деца и млади

Во рамки на проектот „Борба против дискриминација преку поддршка на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација“ поддржан од Британската амбасада во Скопје и имплементиран од страна на Центарот за управување со промени (ЦУП) беа изработени едукативни модули наменети за деца и млади од шест до 14 години. Тие се објавени и јавно достапни на **www.sitesmeednakvi.mk**.

Советодавен одбор за образование

Во рамки на проектот „Квалитетно образование за сите“ беше формиран Советодавен одбор составен од претставници од Министерството за образование, Бирото за развој на образованието, Државниот просветен инспекторат, Државниот испитен центар, Институтот за педагогија, Центарот за стручно образование и обука, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација и Советот на Европа.

Овој проект има за цел да ги промовира демократијата и човековите права во образованието со користење сеопфатен сет на иницијативи на политичко и локално

ниво, со цел да ги подготви младите со потребните вештини за живот во мултикултурно општество.

Проектот што ќе трае три години е имплементиран од Советот на Европа во соработка со Министерството за образование и наука, а финансиран е од Германија.

Студиски посети на КСЗД

Во 2023 година со поддршка на Мисијата на ОБСЕ во Скопје и Програмската канцеларија на Советот на Европа во Скопје беа реализирани две студиски посети наменети за членовите на КСЗД и вработените во Стручната служба:

- Студиска посета во Белград, Србија со фокус на водење стратегиски судски постапки за случаи на дискриминација и нивното исклучително значење за унапредување на еднаквоста;
- Студиска посета во Загреб, Хрватска со фокус на процесирање на претставки, судски случаи, прибирање податоци за дискриминација, како и предизвиците и добрите практики на телата за еднаквост во ЕУ пристапниот процес.

Барометар за еднакви можности

Во ноември 2023 година е објавен Извештајот **Барометар за еднакви можности** чии издавачи се Комисијата за спречување и заштита од дискриминација и Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС) и Мисијата на ОБСЕ Скопје. Во извештајот се анализирани наодите од анкетата спроведена во периодот мај – јуни 2023 година на национален репрезентативен примерок за население на возраст над 15 години, користејќи метод на анкетирање „лице в лице“ во домот на испитаникот/чката и опфати 1 608 испитаници.

Истражувањето од 2023 година покажува дека, според перцепцијата на јавноста, дискриминацијата е повеќекратно пораспространета во однос на перцепцијата дека дискриминацијата отсуствува. Дискриминацијата врз основа на политичка и етничка припадност се смета дека е најраспространета. Овој наод е тесно поврзан со перцепцијата на испитаниците/чките дека одлучувачки фактор што ги става кандидатите/ките со еднакви вештини и квалификации во нееднаква позиција при вработување е токму нивната политичка и етничка припадност.

Податоците за личните искуства со дискриминацијата покажуваат дека секој/а трет/а испитаник/чка изјавува дека бил/а жртва на дискриминација, а четири од десет испитаници се јавиле како сведоци на дискриминација. Резултатите покажуваат дека испитаниците што биле дискриминирани во последните 12 месеци најчесто биле дискриминирани во јавниот простор и додека барале работа или биле на работа. Секој/а петти/а испитаник/чка изјавил/а дека бил/а дискриминиран/а од здравствен персонал.

Поразувачки е податокот дека мнозинството на испитаници/чки не ги знаат своите права во случаите кога се жртви на дискриминација. Мнозинството од испитаниците/чките изјавиле дека би побарале заштита од релевантни институции доколку бидат жртва на дискриминација или вознемирување. Но, една третина (33 %) не би пријавиле.

Мнозинство од 73 % од испитаниците сметаат дека не се вложуваат доволно напори за борба против дискриминацијата, а има и уназадување во последните пет години иако има нов Закон за спречување и заштита од дискриминација и Национална стратегија за справување со дискриминацијата.

Стратегија за превенција на структурната дискриминација и промоција на принципот на еднаквост на КСЗД

Во 2023 година е донесена **Стратегија за превенција на структурната дискриминација и промоција на принципот на еднаквост на КСЗД** со која се идентификуваат причините за одделни облици на структурна дискриминација; на кои начини структурната дискриминација може да се препознае и што може КСЗД да направи во насока на спречување на дискриминацијата, но и промоција на принципот на еднаквост во своето работење и функционирањето на другите институции. Комисијата преку оваа стратегија се стреми дискриминацијата да не ја третира исклучиво како отсуство на еднаков третман, туку како суштествена и структурна нееднаквост. Стратегијата, врз основа на анализа на состојбите, досегашната работа на КСЗД и наодите од дискусиите со одделни ранливи групи, нуди конкретни активности, кои заедно со другите институции ќе ги направат видливи правните проблеми што произлегуваат од длабоко вкоренетата институционална предрасуда кон одредена група или поединец. Стратегијата за превенција на структурната дискриминација и промоција на принципот на еднаквост на КСЗД е подготвена во рамки на проектот „Борба против дискриминација преку поддршка на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација“, финансиран од Владата на Обединетото Кралство, преку Амбасадата на Велика Британија во Скопје, а имплементиран од Центарот за управување со промени.

Водич за преминување на товарот на докажување на КСЗД

Во март 2023 година се објави **Водичот за преминување на товарот за докажување на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација** што се изработи во рамките на проектот „Зајакнување на владеењето на правото и човековите права во Република Северна Македонија II“ поддржан од Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Тој има за цел да го појасни процесно-правниот институт на преминување на товарот на докажување во постапката пред Комисијата и во судска постапка со цел за ефикасна примена на Законот за спречување и заштита од дискриминација.

Водичот ги појаснува значењето, опсегот, отворените прашања и дискусиите за овој правен институт, и дава примери од практиката на Судот на правдата на Европската Унија и Европскиот суд за човекови права, како и некои компаративни практики од европските држави, а со цел да им помогне на правните практичари и практичарки а посебно на КСЗД во неговото разбирање и применување. Исто така, во Водичот се истакнуваат и позитивни примери од практиката на КСЗД преку илустрација на преминувањето на товарот на докажување.

Водичот за преминување на товарот на докажување треба да служи како помагало за негово разбирање и нема за цел да даде негова сеопфатна теоретска разработка, туку да

укаже на најдобрите начини на примена на преминувањето на товарот на докажување во практиката. Истовремено, тој остава простор за флексибилност и еволутивно толкување на овој институт од страна на КСЗД, како и другите правни практичари и практичарки.

Придонес на КСЗД кон спроведување на Националниот акциски план за заштита, промоција и исполнување на човековите права на жените и девојчињата Ромки 2022 – 2024

Во август 2023 година КСЗД објави повик за јавна консултација за дискриминација во област работа и работни односи. Целта на овој повик е да се добијат информации и приберат податоци за искуства и ставови за дискриминаторските практики што се присутни во нашето општество во областа работни односи на кој било основ на дискриминација, како и за спроведувањето на Законот за спречување и заштита од дискриминација (ЗСЗД) и другите закони што важат во областа работа и работни односи што се на сила, а што ја опфаќаат и заштитата од дискриминација (на пример, Законот за работните односи, Законот за вработување на инвалидни лица, итн.).

КСЗД со повикот упати охрабрување на овие јавни консултации да дадат придонес жените Ромки, како и правните лица што работат со Роми (особено со жени Ромки, ЛГБТИК Ром(к)и и Ром(к)и со попреченост), како и жените (цис и транс жените) и правните лица што работат со родова еднаквост, лицата со попреченост и правните лица што работат со лица со попреченост (особено жените со попреченост, ЛГБТИК лицата со попреченост, лицата од помалите етнички заедници со попреченост) и/или со ЛГБТИК лицата и правните лица што работат со ЛГБТИК лица (особено транс лицата, ЛГБТИК лицата Ром(к)и или ЛГБТИК лицата од помалите етнички заедници и ЛГБТИК лицата со попреченост).

Прибраните искуства, сознанија, податоци и публикации ќе бидат искористени од КСЗД за:

- Изработка на тематски извештај за дискриминацијата во оваа област (чл.21(1-5), ЗСЗД);
- Упатување на општи препораки (член 28, ЗСЗД);
- Иницирање измена на прописи заради спроведување и унапредување на заштитата од дискриминација (чл.21 (1-10, ЗСЗД); и
- Планирање и спроведување активности за реализација на стратегиската цел 4 „Зголемена јавна свест во однос на начините на превенција и заштита од дискриминација“ од Стратешкиот план на КСЗД за периодот 2024 – 2028.

Овој повик е дел од активностите со кои КСЗД придонесува кон спроведувањето на Националниот акциски план за заштита, промоција и исполнување на човековите права на жените и девојчињата Ромки 2022 – 2024. Стратегиската цел на овој план е унапредена интерсекциска правда, односно еднаков и правичен пристап до права, можности, ресурси и моќ во општеството, за жените и девојчињата Ромки. Овој тематски извештај е предвиден како „А.1.1.3. Изработен тематски извештај за сузбивање на интерсекциска дискриминација во вработувањето со фокус на дискриминаторските практики во вработувањето кон Ромките.“ Изработката на истиот е поддржана од проектот „Поддршка на ЕУ за владеење на правото“ целосно финансиран од Европската Унија.

Меморандуми за соработка со институции и организации

Во 2023 година КСЗД ја продолжи и продлабочи соработката со државни институции и организации од граѓанскиот сектор и во таа насока се потпишани **11 нови меморандуми за соработка, и тоа**:

1. Во февруари 2023 година КСЗД потпиша меморандум за соработка со **Мрежата за заштита од дискриминација** со цел воспоставување одржлива соработка помеѓу двете страни заради унапредување на спречувањето на дискриминација, промоција на принципот на еднаквост, инклузивност и недискриминација. Соработката вклучува промоција на принципот на еднаквост на локално ниво, унапредување на капацитетите на КСЗД, унапредување на пристапот до механизмите за заштита од дискриминација, подигнување на свеста за правото на еднаквост и застапување за отстранување на различните форми на структурна дискриминација.
2. Во февруари 2023 година Комисијата за спречување и заштита од дискриминација склучи меморандум за соработка со **Меѓународната организација за миграции (ИОМ) Мисија во Република Северна Македонија** во насока на воспоставување општа рамка за координација и меѓусебна соработка во имплементирање активности во областите од надлежност на ИОМ (како што се: промовирање еднаквост и спречување и борба против нееднаквостите и дискриминацијата на ромската заедница и други ранливи групи, поддршка, унапредување и спроведување сеопфатни политики за борба против расизмот, ксенофобија и сите форми на нетолеранција, подигање свест, миграција на работната сила, намалување на сиромаштијата, промоција на економскиот раст и други релевантни области); потоа консултации помеѓу КСЗД и ИОМ за стратегиите и плановите за помош што се релевантни за областите што се во надлежност на ИОМ; и истражувачки студии за прашања што се од заеднички интерес.
3. Во март 2023 година КСЗД потпиша меморандум за соработка со **Народен правобранител** во насока на остварување на човековите права и слободи, во согласност со надлежностите што се утврдени со Законот за народниот правобранител и Законот за спречување и заштита од дискриминација. КСЗД и омбудсманот заеднички ќе преземаат едукативни активности и соодветни истражувања за промоција на принципот на еднаквост и начелата на недискриминација, ќе соработуваат при организирање јавни дебати, работилници, конференции и кампањи и други едукативно-промотивни настани, со цел подигање на свеста кај јавноста. Меѓусебно стручно ќе соработуваат при постапување по претставки и конкретни случаи на дискриминација, како и ќе разменуваат достапни информации, мислења и препораки од областа на еднаквоста и заштитата од недискриминација.
4. Во април 2023 година КСЗД потпиша меморандум за соработка со **Мрежата за заштита од дискриминација и со Здружението за помош и ресоцијализација на зависници и други маргинализирани и стигматизирани социјални групи Опција Охрид** во врска со реализација на активностите од проектот „Видливи, здружени и гласни – Акција за еднаквост и недискриминација преку учество и мултисекторска соработка", и тоа: унапредување на пристапот до заштита од дискриминација на локалното население преку мултисекторска соработка во Полошкиот Регион; обука за локални ГО, општини и подрачни одделенија на МП за заштита од дискриминација; одржување отворен ден за бесплатна правна помош за препознавање дискриминација и работата на МЗД и КСЗД; одржување трибина, презентација, средби за правни совети и мотивирање на граѓаните од маргинализираните заедници за документирање и пријавување случаи на дискриминација и други активности.

5. Во мај 2023 година Комисијата склучи меморандум за соработка со **Народната банка** со кој се овозможува размена на искуства и знаења, добри практики, како и стручна консултација за прашања од интерес. Меморандумот има за цел да ги промовира еднаквоста и недискриминацијата, да ги зајакне институционалните капацитети и меѓусебната поддршка и да поттикне заеднички иницијативи во областа на еднаквоста и недискриминацијата. Спроведувањето на одредбите на Меморандумот е значајно за двете институции, со оглед на тоа дека директната и отворена соработка ќе придонесе за унапредување на примената на принципите на еднаквост и недискриминација. За спроведување на Меморандумот се предвидени обуки за прашањата поврзани со дискриминаторските практики и трендови, заради јакнење на капацитетите на вработените и спречување на дискриминацијата.
6. Во мај 2023 година КСЗД склучи меморандум за соработка со **Мрежата за заштита од дискриминација, Здружението за рурален развој „ЛАГ ВАРДАР ЛЕАДЕР“** и Здружение за рурален развој „ЛАГ АГРО ЛИДЕР“ во врска со реализација на активностите од проектот „Видливи, здружени и гласни – Акција за еднаквост и недискриминација преку учество и мултисекторска соработка“, и тоа: унапредување на пристапот до заштита од дискриминација на локалното население преку мултисекторска соработка во Пелагонискиот Регион; обука за локални ГО, општини и подрачни одделенија на МП за заштита од дискриминација; одржување отворен ден за бесплатна правна помош за препознавање дискриминација и работата на МЗД и КСЗД; одржување трибина, презентација, средби за правни совети и други активности.
7. Во јуни 2023 година КСЗД потпиша меморандум за соработка со **Мрежата за заштита од дискриминација и со Невладина организација „КХАМ“ Делчево** во врска со реализација на активностите од проектот „Видливи, здружени и гласни – Акција за еднаквост и недискриминација преку учество и мултисекторска соработка“, и тоа: унапредување на пристапот до заштита од дискриминација на локалното население преку мултисекторска соработка во Источниот Регион; обука за локални ГО, општини и подрачни одделенија на МП за заштита од дискриминација; одржување отворен ден за бесплатна правна помош за препознавање дискриминација и работата на МЗД и КСЗД; одржување трибина, презентација, средби за правни совети и други активности.
8. **Во јуни 2023 година КСЗД склучи меморандум за соработка со Мрежата за заштита од дискриминација и со Општина Градско** во врска со реализација на активностите од проектот „Видливи, здружени и гласни – Акција за еднаквост и недискриминација преку учество и мултисекторска соработка“, и тоа: унапредување на пристапот до заштита од дискриминација на локалното население преку мултисекторска соработка во Вардарскиот Регион; обука за локални ГО, општини и подрачни одделенија на МП за заштита од дискриминација; одржување отворен ден за бесплатна правна помош за препознавање дискриминација и работата на МЗД и КСЗД; одржување трибина, презентација, средби за правни совети и други активности.
9. Во јуни 2023 година КСЗД потпиша меморандум за соработка со **Мрежата за заштита од дискриминација и со Општина Радовиш** во врска со реализација на активностите од проектот „Видливи, здружени и гласни – Акција за еднаквост и недискриминација преку учество и мултисекторска соработка“, и тоа: унапредување на пристапот до заштита од дискриминација на локалното население преку мултисекторска соработка во Југоисточен Регион; обука за локални ГО, општини и подрачни одделенија на МП за заштита од дискриминација; одржување отворен ден за бесплатна правна помош за препознавање дискриминација и работата на

МЗД и КСЗД; одржување трибина, презентација, средби за правни совети и други активности.

10. Во јуни 2023 година КСЗД потпиша меморандум за соработка со **Мрежата за заштита од дискриминација и со Здружение за рурален развој „ЛАГ Осоговски Лисец“ Ранковце** во врска со реализација на активностите од проектот „Видливи, здружени и гласни – Акција за еднаквост и недискриминација преку учество и мултисекторска соработка“, и тоа: унапредување на пристапот до заштита од дискриминација на локалното население преку мултисекторска соработка во Североисточниот Регион; обука за локални ГО, општини и подрачни одделенија на МП за заштита од дискриминација; одржување отворен ден за бесплатна правна помош за препознавање дискриминација и работата на МЗД и КСЗД; одржување трибина, презентација, средби за правни совети и други активности.
11. Во август 2023 година КСЗД и **Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги** потпишаа меморандум за соработка особено во насока на спречувањето дискриминација во програмите на давателите на аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и на платформите за споделување видеа. Соработката ќе се реализира при конкретни случаи на поттикнување или ширење дискриминација, нетрпеливост или омраза во програмите при кои, за поголема ефикасност, Агенцијата ќе постапува кон давателите на аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и кон платформите за споделување видеа, а Комисијата кон медиумските работници. Посебно внимание ќе биде посветено на промовирање на слободата на изразување, унапредување на еднаквоста и превенција од дискриминација, заштита на интересите на корисниците на аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, поттикнување на медиумската писменост, организирање работилници, семинари, кампањи од јавен интерес и сл., како и поттикнување на културата на јавен дијалог меѓу граѓаните, со цел зацврстување на заемното разбирање и толеранција за унапредување на односите меѓу различните заедници.

МЕЃУНАРОДНО ИЗВЕСТУВАЊЕ И ЗАСТАПУВАЊЕ

Придонес кон изготвување на годишниот извештај на Република Северна Македонија до Европската комисија

Комисијата за спречување и заштита од дискриминација континуирано и во текот на 2023 година учествуваше во процесот на подготовка на придонесот на Република Северна Македонија кон Извештајот на Европската комисија, во делот на Поглавјето 19 Социјална политика и вработување и Поглавјето 23 Правосудство и темелни права. Материјалот што го подготвуваше Комисијата се однесува на недискриминација и родова еднаквост во работните односи и недискриминација и промоција на еднаквост во полето на темелните права, од аспект на функционирање и имплементација на законските надлежности на Комисијата во овие области. Воедно, Комисијата во 2023 година беше активна во процесот на подготовка на материјали и учество на 19-тиот Поткомитет за иновации, информатичко општество и социјална политика.

Придонес кон Петтиот извештај на Република Северна Македонија по Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права

Комисијата за спречување и заштита од дискриминација учествуваше во изработката на Петтиот извештај на Република Северна Македонија по Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права (CESCR). Во својот придонес Комисијата информираше за неусогласеноста на поставеноста на Комисијата со Париските принципи, во смисла немање финансиска независност. Комисијата извести дека втората одредба од делот на Париските принципи што се однесува на Состав и гаранции за независност и плурализам се пропишува дека националните институции треба да имаат инфраструктура што е погодна за непречено спроведување на нивните активности, особено соодветно финансирање. Целта на ова финансирање е да им се овозможи на националните институции да имаат свој персонал и простории, со цел да биде независна од Владата и да не биде предмет на финансиска контрола што може да влијае на нејзината независност. Моменталното финансиско работење и буџетирање на Комисијата за спречување и дискриминација е директно зависно од Министерството за финансии како дел од извршната власт, односно Владата. Комисијата не може независно да го предложи својот буџет, не може независно да располага со својот буџет, ниту може независно да го зголемува својот персонал, во согласност со систематизацијата на работни места, без директно одобрение на Министерството за финансии. Ваквата практика е директно кршење на принципот што се однесува на финансиска независност на националните институции за човекови права. Дополнително, Комисијата не го предлага буџетот до Собранието, како што е пропишано во Законот за спречување и заштита од дискриминација. Комисијата го доставува својот предлог-буџет до Министерството за финансии, кое без претходни консултации со Комисијата го менува во смисла на износ на средства и распределба на средствата по раздели и како таков го доставува до Собранието. Покрај тоа што претставува директно

кршење на законски утврдената постапка за предлагање на буџетот на Комисијата и е директно кршење на финансиската независност во работењето, ваквата практика најчесто доведува до гласање на буџети што не одговараат на реалните потреби на Комисијата.

ПРИСУСТВО НА КОМИСИЈАТА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА ВО МЕДИУМИТЕ

Во текот на 2023 година, КСЗД продолжи со своето активно присуство во медиумите, за што, според Барометарот за еднакви можности, говорат зголемениот рејтинг и довербата стекната кај граѓаните воопшто.

Значаен интерес кај медиумите и јавноста предизвика **конференцијата во организација на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, одржана во февруари на тема: „Дали Република Северна Македонија е фер земја**? Како институциите заеднички да ја унапредат борбата против дискриминацијата?" Беше објавено дека, според истражувањето на ЦУП, најчест облик на дискриминација во областа на работата и вработувањето е дискриминацијата врз основа на политичка припадност. Изјави во медиумите имаа учесниците на конференцијата, претседателот Стево Пендаровски, министерката за труд и социјална политика Јована Тренчевска, народниот правобранител Насер Зибери, претседателот на КСЗД Исмаил Камбери, амбасадорот на Обединетото Кралство Метју Лосон и извршната директорка на ЦУП Неда Малеска-Сачмароска.

Комисијата за спречување и заштита од дискриминација и Мрежата за заштита од дискриминација во април одржаа **прес-конференција** на која беше презентирано донесеното мислење од КСЗД за утврдена дискриминација при остварување на правото платено породилно отсуство и правото на платено боледување кај индивидуалните земјоделки и земјоделци. Интересот кај медиумите и јавноста се зголеми по донесената општа препорака со која Комисијата на Собранието на Република Северна Македонија му препорача да изгласа измени и дополнувања на чл. 14 од Законот на здравствено осигурување, така што ќе предвиди право на надоместок за време на привремена спреченост за вршење на земјоделската дејност поради бременост, раѓање и мајчинство за индивидуалните земјоделки и измени и дополнувања на чл. 13 од Законот на здравствено осигурување, така што ќе го предвиди правото на надоместок за време на привремена спреченост за вршење на земјоделската дејност поради болест и повреда, за индивидуалните земјоделци/ки како здравствени осигуреници/чки со цел отстранување на нееднаквиот третман кон индивидуалните земјоделци/ки – здравствени осигуреници/чки во остварување на правата од здравственото осигурување – право на надоместок на плата за време на привремена спреченост за работа поради болест.

Особено актуелен во јавноста беше случајот кога КСЗД утврди дека Министерството за образование и наука прави **системска дискриминација** на учениците со необезбедувањето една третина од потребните учебници по сите наставни предмети и на сите наставни јазици во Р С Македонија за учебната 2023/2024 година.

Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, во мислењето по претставка од родител на средношколец со попреченост, констатираше **директна продолжена интерсекциска дискриминација кон ученикот од страна на МОН**, како потежок облик на дискриминација. Воедно, Комисијата утврди и индиректна дискриминација на средношколците со попреченост во Законот за средно образование што не предвидува концепт на инклузија, како и на образовна асистенција на учениците со попреченост, со

што оневозможува квалитетно образование на еднаква основа со средношколците што немаат потреба од асистенција или поддршка во образовниот процес.

Довербата во КСЗД, преку медиумите, се зголеми и кај помладата популација, кога беше утврдена **дискриминација од страна на град Скопје врз студентите од приватните факултети за немањето право да користат бесплатен јавен превоз** како што имаат студентите на државните универзитети.

Медиумите ја проследија и информацијата кога Комисијата за спречување и заштита од дискриминација **утврди директна дискриминација врз 25 семејства**, лишувајќи ги од основното човеково право на пристап до чиста вода за пиење од страна на ЈП „Водовод и канализација" и од општина Гази Баба. Се работи за осумдесетина најмаргинализирани граѓани во општеството, кои живеат под мостот „Топлификација" (во близина на мостот „Беласица"), на левиот брег на Вардар, а имаат само една стара чешма без притисок, никогаш бактериолошки испитана.

Можеби единствен случај во регионот е случајот каде што КСЗД утврди потежок облик на дискриминација или т.н. **интерсекциска дискриминација, како и виктимизација, на вработена во невладина организација со седиште во скандинавска земја, врз основа на бременост, пол и личен и семеен статус во областа работата и работните односи**. Стануваше збор за вработена на определено време што во седмиот месец од бременоста добила отказ, а на бебето не му било обезбедено здравствено осигурување. И во друг сличен случај, КСЗД утврди потешка форма на дискриминација откако продавачка пријавила дека е избркана од АД „Просветно дело Скопје" само затоа што е бремена.

Медиумската застапеност на КСЗД беше актуелизирана откако Комисијата за спречување и заштита од дискриминација утврди дека **затвореничките се дискриминирани со Правилникот во КПУ „Идризово"**, и тој беше променет од Управата за извршување на санкции и Министерството за правда. Со измените на Правилникот за распоредување, класификација и разместување, донесен од страна на Министерството за правда и Управата за извршување на санкции, затвореничките ги добија истите погодности како и затворениците.

Речиси во сите медиуми беше проследена информацијата дека КСЗД утврди директна продолжена дискриминација како потежок вид **дискриминација по основ на лично својство и општествен статус извршена од страна на Советот на јавни обвинители врз обвинителка**.

Значајна е соработката што Комисијата ја оствари со „Македонската Радио Телевизија", каде што на теми поврзани со дискриминацијата и заштитата од неа, секој втор четврток, членовите на КСЗД гостуваа во „Утринската програма" во живо. Во своите гостувања, членовите на Комисијата ја запознаваа јавноста со тоа **што е дискриминација и во какви форми се јавува, што претставува индиректна дискриминација, вознемирувачки говор, како граѓаните да ја препознаат дискриминацијата и на кој начин може да поднесат претставка**, застапеноста на дискриминацијата во институциите и други актуелни теми.

Во програмите на телевизиите, членовите на Комисијата остварија гостувања и за актуелни теми како што е **обезбедување јавен превоз за сите средношколци, за проблемите со кои се соочуваат лицата со попреченост во нашето општество, за дискриминацијата што се врши врз ЛГБТ+ заедницата**.

Интерес новинарите изразија и интерес за обработување теми поврзани со дискриминацијата како што е темата кои се психолошките последици од **онлајн сексистичкиот говор на омраза**, недоречености во неговото правно регулирање, но и дали најмногу случаи на дискриминација има преку јавното информирање и медиуми врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет. Новинарите беа заинтересирани и со работата на Комисијата, начинот на кој се постапува по претставките, но и проблемите со кои КСЗД се соочува во секојдневното работење.

БУЏЕТ И ФИНАНСИСКО РАБОТЕЊЕ

Во 2023 година, буџетот на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација што се води како програма 20, во согласност со Буџетскиот циркулар за 2023 година во кој се утврдени финансиските потреби на Комисијата потребни за остварување на законските надлежности, стратегиските приоритети и програмата за работа, е проектиран со вкупна вредност од 49.107.131,00 денари.

Министерството за финансии при креирањето на буџетот за 2023 година на програмата на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација проектираше 21.626.000,00 денари.

Во буџетот на Комисијата за 2023 година не се одобрени средства за обезбедување пристапност на службените простории на Комисијата за лица со попреченост иако, во согласност со Законот за спречување и заштита од дискриминација, Комисијата обезбедува пристапност при спроведувањето на своите надлежности утврдени во истиот Закон.

Со цел поефикасно и непречено функционирање на Стручната служба на Комисијата, се наметна потреба од одредени пренамени, и тоа на ставките предвидени за купување мебел и за надоместоци, за сметка на кои се одземени средства од ставките за договорни услуги и за комунални услуги.

Поради зголемени непредвидливи трошоци на ставките за основни плати и надоместоци, Комисијата достави барање за зголемување на истите со ребалансот на буџетот за 2023 година, со што во буџетот на Комисијата се додадени вкупно 2.650.000,00 денари, со што вкупниот буџет на Комисијата во 2023 година изнесувал 24.276.000,00 денари.

Во третиот квартал на 2023 година, од страна на Министерството за финансии е побарано намалување на одредени средства за кои до крајот на годината Комисијата нема можности да ги искористи, како резултат на што е извршено намалување со вкупен износ од 898 976,00 денари.

Пред истекот на годината, од страна на Министерството за финансии е доставено дополнително барање за отстапување на дел од средствата, за кои се претпоставува дека нема да бидат искористени, па Комисијата заради економичното и ефикасно искористување на доделените средства, преостанатите средства со износ од 314.530,00 денари ги отстапи на Министерството за финансии.

Оттука, вкупниот буџет со кој Комисијата располагала во текот на 2023 година (зголемен со ребалансот на буџетот и намален со вратените средства во согласност со барањата на Министерството за финансии) изнесувал 23,063,000,00 денари.

Во продолжение табеларен преглед на доделените, планираните и потрошените средства по ставки, вклучувајќи и процент на реализација (по ставки и вкупно) во текот на 2023 година:

Опис на деловите на буџетот	Број на ставка	Буџет	План	Потрошени средства	% на реализација
Основни плати	401	13.003.000	12.690.759	12.685.671	97,56 %
Придонеси за социјално осигурување	402	5.067.000	4.927.494	4.925.257	97,20 %
Надоместоци	404	187.446	187.446	187.446	100 %
Патни и дневни расходи	420	760.000	760.000	520.613	68,50 %
Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт	421	1.300.000	1.175.000	1.031.474	79,34 %
Материјали и ситен инвентар	423	279.000	279.000	251.327	90,08 %
Поправки и тековно одржување	424	419.530	419.530	132.655	31,62 %
Договорни услуги	425	760.000	760.000	670.191	88,18 %
Други тековни расходи	426	575.000	575.000	540.455	93,99 %
Купување опрема и машини	480	514.000	514.000	373.133	72,59 %
Купување мебел	483	126.024	126.024	126.024	100 %
Вложувања и нефинансиски средства	485	72.000	72.000	70.800	98,33 %
ВКУПНО		**23.063.000**	**22.486.253**	**21.515.046**	**93,29 %**

Табела 5

ПРИЛОЗИ

Прилог 1: Издвоени случаи од практиката

Индиректна продолжена интерсекциска дискриминација врз индивидуалните земјоделки и земјоделци преку Законот за здравствено осигурување

Постапувајќи по претставка поднесена од страна на граѓанска организација, КСЗД утврди дека со Законот за здравствено осигурување индивидуалните земјоделки и земјоделци се исклучени во остварување на правата на надоместоците – правото на платено боледување на сите индивидуални земјоделки и земјоделци и правото на платено породилно отсуство на жените – индивидуални земјоделки. Комисијата констатираше дека нееднаквиот третман на индивидуалните земјоделци и земјоделки, во однос на другите здравствени осигуреници, при остварување на правото на платено боледување, се должи на основа на нивниот личен статус и припадност на маргинализирана група што се интерсекциски поврзани. Нееднаквоста на жените – индивидуални земјоделки исто така се должи на интерсекциски поврзани основи, и тоа: пол, род, личен статус и припадност на маргинализирана група. Со оглед дека Законот го продуцира овој вид дискриминација континуирано, долг временски период, се утврди и продолжена дискриминација.

За отстранување на дискриминацијата, Комисијата му препорача на Министерството за здравство да изготви и иницира соодветни измени и дополнувања на Законот во рок од 60 дена.

Дискриминација врз основа на пол кон осуденичките во РСМ

Осуденичка на издржување затворска казна во КПУ „Идризово“ поднесе претставка во која тврди дека таа и другите осуденички се дискриминирани од страна на Управата за извршување на санкции поради неможност на еднаква основа со мажите да користат дел од погодностите на осудените лица пропишани во Законот за извршување на санкции. Имено, само мажите осудени лица во КПУ „Идризово“ (која е установа од затворен вид) можат по отслужување на 1/3 од казната да поднесат барање и да добијат преместување во друга установа од отворен или полуотворен вид. На тој начин тие можат да користат: посети надвор од установата до четири часа; слободен излез од установата до седум часа; отсуство до 15 дена во текот на годината; целосно или делумно користење на одморот надвор од установата, како и работно ангажирање надвор од установата. Осудените лица од женски пол не може да бидат преместени во установа од незатворен тип и да ги користат овие погодности, затоа што такви установи за женски лица не постојат.

КСЗД утврди директна дискриминација од страна на Управата за извршување на санкции кон подносителката, како и кон сите осуденички во РСМ и препорача во рок од шест месеци Управата во соработка со други релевантни органи да подготви Акциски план со активности и извори на буџетирање за адаптирање/реконструкција/конструкција на установи од полуотворен и отворен вид за осуденички.

КСЗД поттикна измени на Законот за пријавување на престојувалиште и живеалиште и на Законот за лична карта

Комисијата за спречување и заштита од дискриминација одигра значајна улога во измените на Законот за пријавување на престојувалиште и живеалиште и на Законот за лична карта. Со овие законски решенија им се овозможи на лицата што не поседуваат имот или немаат можност да обезбедат докази за сопственоста на имотот или договор за закуп и поради тоа останувaa без пријавена адреса за живеење, а со тоа и без лична карта, да си го решат ова прашање. Претходно, постапувајќи по поднесена претставка против Министерството за внатрешни работи, за сторена дискриминација врз основа на имотен статус и етничка припадност, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација донесе мислење со кое се утврдува индиректна дискриминација врз основа на имотна состојба и социјално потекло во областа на правосудство и управа сторено од страна на МВР како предлагач и спроведувач на Законот за пријавување на живеалиштето и престојувалиштето и донесе препорака Министерството за внатрешни работи во најкраток рок, а не подоцна од три месеци, да предложи законски измени и дополнувања на Законот за пријавување на живеалиште и престојувалиште на граѓаните, кои ќе овозможат пријавување живеалиште/престојувалиште на лицата што не поседуваат имот, ниту имаат имот под закуп. Со измените на Законот за пријавување на престојувалиште и живеалиште и на Законот за лична карта, Комисијата утврди дека Министерството за внатрешни работи ја исполни препораката, а со тоа се направи чекор напред кон поеднакво општество за сите граѓани.

Дискриминација и виктимизација врз основа на бременост, пол и лично својство извршена од Меѓународна граѓанска организација

Во специфичен случај, кога за дискриминација беше посочена Меѓународна граѓанска организација, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација утврди интерсекциска директна дискриминација и виктимизација врз основа на бременост, пол и лично својство во областа на работата и работните односи. Подносителката пријави дискриминација, дискриминаторски практики или навредлив јазик и тврдеше дека била мета на регионалната директорка со исклучување од задачи, настани, одговорности и одлуки поврзани со нејзината позиција, а кое резултирало со непродолжување на договорот за вработување, додека била во поодмината фаза од бременоста. Комисијата, по утврдување дискриминација, препорача, дискриминаторите во иднина да се воздржуваат од практики што продуцираат нееднаков третман и дискриминација на вработените по основ на пол, бременост и лично својство или која било друга дискриминаторска основа при остварувањето на нивните права од работен однос и да ја почитуваат и применуваат законски загарантираната заштита од дискриминација по основ на бременост, раѓање и мајчинство. Се препорача и да се воздржуваат од практики што продуцираат виктимизација кон вработените што побарале заштита од дискриминација.

Свештено лице во јавен настап изврши вознемирување врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет кон ЛГБТ+ заедницата

Комисијата за спречување и заштита од дискриминација утврди вознемирување врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет во областа на јавно информирање и медиуми сторено кон ЛГБТ+ заедницата. Стануваше збор за јавен настап на свештено лице, односно гостување во емисија на една телевизија, со изнесување вознемирувачки говор за лицата од оваа заедница. Комисијата препорача дискриминаторот во иднина да се воздржи од јавни настапи што содржат вознемирувачка содржина врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет или која било дискриминаторска основа, во согласност со Законот за спречување и заштита од дискриминација и да се извини јавно. Бидејќи утврдениот дискриминатор одби да постапи по препораката, Комисијата поднесе барање за поведување прекршочна постапка.

Утврдена директна, продолжена, интерсекциска дискриминација врз основа на попреченост и возраст од страна на МОН

Комисијата за спречување и заштита од дискриминација утврди директна, продолжена, интерсекциска дискриминација врз основа на попреченост и возраст во областа образование од страна на МОН и министерот за образование, но и индиректна, продолжена интерсекциска дискриминација врз основа на попреченост и возраст во областа образование сторена од страна на МОН, преку Законот за средно образование кон учениците со посебни образовни потреби од средното образование. По добиена претставка за заштита од дискриминација, за необезбедување образовен асистент за ученик со посебни образовни потреби во средно образование, Комисијата работејќи на случајот увиде дека Законот не го предвидува концептот на инклузија и на тој начин не предвидел образовна асистенција на средношколците со посебни образовни потреби, ниту поддршка за учениците од средно образование со попреченост. На овој начин е пропуштено да се изврши соодветно приспособување на средното образование кон потребите на учениците со посебни образовни потреби што се запишани во стручно образование, гимназиско образование и средно уметничко образование, бидејќи Законот за овие ученици не предвидел начин и услови за следење на наставата во редовниот образовен процес – инклузија. На овој начин, од дискриминацијата што ја продуцира Законот се јавува штетна последица кон засегнатите ученици, а тоа е оневозможување за стекнување квалитетно образование на еднаква основа со средношколците што немаат потреба од дополнителна асистенција или поддршка во образовниот процес. Врз основа на утврдената дискриминација, Комисијата за спречување и заштита од дискриминација во рамки на Мислењето даде препорака Министерството за образование и наука да го отстрани нееднаквиот третман спрема подносителот, со тоа што ќе му обезбеди образовен асистент и еднаков квалитет на средното образование како на другите средношколци што имаат потреба од образовна поддршка и ќе иницира измени и дополнувања на важечкиот Закон за средно образование или да иницира нов предлог-закон за средно образование, во кои соодветно ќе биде интегриран принципот на инклузија и ќе се овозможи еднаков квалитет на средно образование за учениците со посебни образовни потреби/попреченост во редовното средно образование.

Продолжена дискриминација и вознемирување врз основа на возраст и бременост, раѓање и родителство во областа на работните односи во правосудството

Посебен интерес во јавноста предизвика случајот на утврдена директна продолжена дискриминација како потежок облик на дискриминација по основ на лично својство и општествен статус, еднаш изразено како возраст, а вториот пат како бременост, раѓање и родителство, извршена од страна на Советот на јавни обвинители на Република Северна Македонија кон јавната обвинителка Ленче Ристоска. Комисијата, исто така, во овој случај утврди и вознемирување како вид дискриминација по основ на бременост, раѓање и родителство, извршена од страна на поранешниот претседател на СЈОРСМ Антонио Јолевски во форма на јавна изјава дадена за медиуми, во областа работни односи во правосудството. Имено, со одлуката на Комисијата во конкретниот случај се има за цел да се посочи дека жените не треба да бидат доведени во ситуација да мораат да изберат помеѓу себереализацијата на приватен план како родители и нивната реализација на професионален план. Напредокот на жените во нивната професионална кариера не смее да биде оневозможен поради бременост, отсуство од извршување на работните задачи за време на бременост, раѓање и мајчинство или истите да бидат предмет на дискусија и одлучувачка околност при донесувањето одлука за вработување или унапредување на жените на нивните работни места. Оваа форма на дискриминација зборува за постоење на нееднакви услови за мажите и жените на пазарот на труд и има клучно влијание врз родовата нееднаквост во областа на работните односи. Исто така, при одлучување за вработување или унапредување на жените треба да бидат земени предвид нивната стручност и компетентност наспроти нивната возраст. Во овој случај, Комисијата препорача утврдениот дискриминатор – Советот на јавни обвинители, при извршување на своите законски надлежности, во иднина да се воздржи од практики што продуцираат нееднаков третман и дискриминација на јавните обвинители по кој било дискриминаторски основ при остварување на нивните права од работен однос, вклучително и можноста од унапредување, и да ја почитува и применува законски загарантираната заштита од дискриминација по сите основи – особено бременоста, раѓањето и мајчинството. Воедно се препорача поранешниот претседател на Советот – Антонио Јолевски, сега член на Советот, писмено да ѝ се извини на јавната обвинителка Ленче Ристоска за сторената дискриминација во форма на вознемирувачки говор кон неа. Со оглед дека во утврдениот рок не е постапено по препораките на Комисијата, соодветно ќе биде поднесено барање за поведување прекршочна постапка пред надлежен суд.

Пратеник повикувал, поттикнувал и дал инструкции за дискриминација врз трансродовите лица на „Фејсбук“

Комисијата за спречување и заштита од дискриминација утврди повикување, поттикнување и инструкција за дискриминација врз основа на родов идентитет во областа на јавно информирање и медиуми од страна на пратеник во Собранието на РСМ врз трансродовите лица. Пријавениот, со дискриминаторска објава на „Фејсбук“, поттикнал коментари што содржат вознемирување врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет, како вид дискриминација, и не ја презел одговорноста да ги модерира или отстрани, со оглед на тоа што се наоѓаат на неговиот профил. При носење на мислењето, Комисијата особено го зеде предвид фактот што дискриминаторот е пратеник во Собранието на РСМ и сноси висока општествена одговорност. Комисијата препорача дискриминаторот да ја отстрани објавата, а во иднина да се воздржува од активности со кои се повикува и поттикнува дискриминација или со кои се инструира извршување дискриминација по кој било основ. Препораката дадена од КСЗД беше исполнета, посочениот ја отстрани објавата од социјалната мрежа „Фејсбук“.

Прилог 2: Завршна сметка

Период

Контролор

1 2 3	7 4 8 3 7 8 3 (4 5 6 7 8 9 10 11)	0 2 0 1 1 6 2 9 4 4 6 3 7 1 6 (12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26)
Вид.раб	Идентификационен број	Резервни кодекси

Назив на субјектот - Комисија за спречување и заштита од дискриминација

Адреса, седиште и телефон - Даме Груев бр.1 Скопје

Единствен даночен број - 4080021595665

(корисници на средства од Буџетот)

ПРИХОДИ И РАСХОДИ

во текот на годината - Биланс на приходите и расходите

од 01.01.2022 до 31.12.2022 година

		ПОЗИЦИЈА	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна година	Тековна година
1	2	3	4	5	6
		I. ТЕКОВНИ РАСХОДИ	001	8.084.513	15.155.411
		а) ПЛАТИ И НАДОМЕСТОЦИ	002	6.938.614	12.481.138
1	401	Плати и надоместоци	003	4.958.608	8.918.032
2	402	Придонеси за социјално осигурување	004	1.926.006	3.464.106
3	403	Останати придонеси од плати	005		
4	404	Надоместоци	006	54.000	99.000
		б) РЕЗЕРВИ И НЕДЕФИНИРАНИ РАСХОДИ (од 008	007	0	0
5	411	Финансирање на нови програми и потпрограми	008		
6	412	Постојана резерва (непредвидливи расходи)	009		
7	413	Тековни резерви (разновидни расходи)	010		
8	414	Резерви за капитални расходи	011		
		в) СТОКИ И УСЛУГИ	012	1.145.899	2.639.172
9	420	Патни и дневни расходи	013	15.881	570.828
10	421	Комунални услуги, греење, комуникација и	014	309.069	907.483
11	423	Материјали и ситен инвентар	015	211.174	226.834
12	424	Поправки и тековно одржување	016	284.784	44.012
13	425	Договорни услуги	017	142.800	588.977
14	426	Други тековни расходи	018	182.191	301.038
15	427	Привремени вработувања	019	0	0

		ПОЗИЦИЈА	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна година	Тековна година
1	2	3	4	5	6
		г) ТЕКОВНИ ТРАНСФЕРИ ДО ВОНБУЏЕТСКИ	020	0	0
16	431	Трансфери до Фондот за ПИОМ	021		
17	432	Трансфери до Агенцијата за вработување	022		
18	433	Трансфери до Фондот за здравствено	023		
		д) ТЕКОВНИ ТРАНСФЕРИ ДО ЕЛС	024	0	0
19	441	Дотации од ДДВ	025		
20	442	Наменски дотации	026		
21	443	Блок дотации	027		
22	444	Дотации за делегирани одделни надлежности	028		
		ѓ) КАМАТНИ ПЛАЌАЊА	029	0	0
23	451	Каматни плаќања кон нерезидентни кредитори	030		
24	452	Каматни плаќања кон домашни кредитори	031		
25	453	Каматни плаќања кон други нивоа на власт	032		
		е) СУБВЕНЦИИ И ТРАНСФЕРИ (од	033	0	35.101

26	461	Субвенции за јавни претпријатија	034		
27	462	Субвенции за приватни претпријатија	035		
28	463	Трансфери до невладини организации	036		
29	464	Разни трансфери	037	0	35.101
30	465	Исплати по извршни исправи	038		
		ж) СОЦИЈАЛНИ БЕНЕФИЦИИ (од	039	0	0
31	471	Социјални надоместоци	040		
32	472	Плаќања на бенефиции од Фондот за ПИОМ	041		
33	473	Плаќање на надоместоци од Агенцијата за	042		
34	474	Плаќање на надоместоци од Фондот за	043		
		II. КАПИТАЛНИ РАСХОДИ	044	1.707.801	884.783
35	480	Купување на опрема и машини	045	1.053.385	779.881
36	481	Градежни објекти	046		
37	482	Други градежни објекти	047		
38	483	Купување на мебел	048	591.416	72.452
39	484	Стратешки стоки и други резерви	049		
40	485	Вложувања и нефинансиски средства	050	63.000	32.450
41	486	Купување на возила	051		
42	487	Капитални трансфери	052		
43	488	Капитални дотации до ЕЛС	053		
44	489	Капитални субвенции за претпријатија и	054		

		ПОЗИЦИЈА	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна година	Тековна година
1	2	3	4	5	6
		III. ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА (од 056 до 058)	055	0	0
45	491	Отплата на главнина до нерезидентни	056		
46	492	Отплата на главнина кон домашни институции	057		
47	493	Отплата на главнина до други нивоа на власт	058		
		А.ВКУПНО РАСХОДИ	059	9.792.314	16.040.194
		Б.ОСТВАРЕН ВИШОК НА ПРИХОДИ-ДОБИВКА	060	0	0
48	811,812 I	В. ДАНОЦИ, ПРИДОНЕСИ И ДРУГИ	061		
		Г. НЕТО ВИШОК НА ПРИХОДИ-ДОБИВКА ПО	062	0	0
		Д. РАСПОРЕДУВАЊЕ НА НЕТО ВИШОКОТ НА	063	0	0
49	830	За покривање на загуба	064		
50	831	За поврат во буџетот односно фондот	065		
51	833	За пренос во наредната година	066		
		Ѓ. ВКУПНО	067	9.792.314	16.040.194
		ПРИХОДИ:	068	0	0
52	711	Данок од доход, од добивка и од капитални	069		
53	712	Придонеси за социјално осигурување	070		
54	713	Даноци од имот	071		
55	714	Домашни даноци на стоки и услуги	072		
56	715	Данок од меѓународна трговија и трансакции	073		
57	716	Еднократни посебни такси	074		
58	717	Даноци на специфични услуги	075		
59	718	Такси за користење или дозволи за	076		
		II.НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	077	0	0
60	721	Претприемачки приход и приход од имот	078		
61	722	Глоби, судски и административни такси	079		
62	723	Такси и надоместоци	080		
63	724	Други владини услуги	081		
64	725	Други неданочни приходи	082		

		ПОЗИЦИЈА	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна година	Тековна година
1	2	3	4	5	6
		III.КАПИТАЛНИ ПРИХОДИ	083	0	0
65	731	Продажба на капитални средства	084		
66	732	Продажба на стоки	085		
67	733	Продажба на земјиште и нематеријални	086		

Период | Контролор

510 | 1 | 0 7 4 8 3 7 8 3 (4 5 6 7 8 9 10 11) | 0 2 0 1 1 6 2 9 4 4 (12–20) | 6 3 7 1 6 (21–26)

Вид.раб | Идентификационен број | Резервни кодекси

Назив на субјектот - Комисија за спречување и заштита од дискриминација
Адреса, седиште и телефон - Даме Груев бр.1 Скопје 0 23232368
Единствен даночен број - 4080021595665

БИЛАНС НА СОСТОЈБА
на ден 31.12.2022 година

(во денари)

Ред.бр	Група на сметки,или сметка	П О З И Ц И Ј А	Ознака на АОП	Износ: Претходна состојба(почетна состојба)	Износ: Тековна година: Бруто	Износ: Тековна година: Исправка на вредноста	Износ: Тековна година: Нето (6 - 7)
1	2	3	4	5	6	7	8
		А) АКТИВА: ПОСТОЈАНИ СРЕДСТВА (112+113+114+122+123)	111	1.781.154,00	2.766.575,00	586.858,00	2.179.717,00
1	0	I. НЕМАТЕРИЈАЛНИ СРЕДСТВА	112				0,00
2	010,011,012 и 015	II. МАТЕРИЈАЛНИ ДОБРА И ПРИРОДНИ БОГАТСТВА	113				0,00
		III. МАТЕРИЈАЛНИ СРЕДСТВА (115 ДО 121)	114	1.781.154,00	2.766.575,00	586.858,00	2.179.717,00
3	020 и 0290д	Градежни објекти	115				0,00
4	021 и 029 д	Станови и деловни објекти	116				
5	022 и 029	Опрема	117	1.781.154,00	2.766.575,00	586.858,00	2.179.717,00
6	023 и 029 д	Повеќегодишни насади	118				
7	024 и 029 д	Основно стадо	119				
8	025 и 029	Други материјални средства	120				
9	026 и 029 д	Аванси за материјални средства	121				
10	030	III -1. МАТЕРИЈАЛНИ СРЕДСТВА ВО ПОДГОТОВКА	122				

Ред.бр	Група на сметки,или сметка	П О З И Ц И Ј А	Ознака на АОП	Износ: Претходна состојба(почетна состојба)	Износ: Тековна година: Бруто	Износ: Тековна година: Исправка на вредноста	Износ: Тековна година: Нето (6 - 7)
1	2	3	4	5	6	7	8

11	04	IV.ДОЛГОРОЧНИ КРЕДИТИ И ПОЗАЈМИЦИ ДАДЕНИ ВО ЗЕМЈАТА И СТРАНСТВО И ОРОЧЕНИ СРЕДСТВА	123				
		Б) ПАРИЧНИ СРЕДСТВА И ПОБАРУВАЊА	124	966.149,00	1.429.486,00		1.429.486,00
		I. ПАРИЧНИ СРЕДСТВА (126 до 133)	125	0,00	0,00	0,00	0,00
12	100	Сметка	126				
13	101	Благајна	127				
14	102	Издвоени парични средства	128				
15	103	Отворени акредитиви	129				
16	104	Девизна сметка	130				
17	105	Девизни акредитиви	131				
18	106	Девизна благајна	132				
19	108	Други парични средства	133				
20	11	II. ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ	134				
		III. ПОБАРУВАЊА (136 до 139)	135	0,00	0,00	0,00	0,00
21	120	Побарувања од буџетот	136				
22	121	Побарувања од фондот	137				
23	122 и 129 д	Побарувања од купувачи во земјата	138				
24	123 и 129 д	Побарувања од купувачи во странство	139				
25	13	IV. ПОБАРУВАЊА ЗА ДАДЕНИ АВАНСИ, ДЕПОЗИТИ И КАУЦИИ	140				
26	14	V. КРАТКОРОЧНИ ФИНАСИСКИ ПОБАРУВАЊА	141				

Ред.бр	Група на сметки,или сметка	П О З И Ц И Ј А	Ознака на АОП	И з н о с			
				Претходна состојба(почетна состојба)	Тековна година		
					Бруто	Исправка на вредноста	Нето (6 - 7)
1	2	3	4	5	6	7	8
27	15	VI. ПОБАРУВАЊА ОД ВРАБОТЕНИТЕ	142				
28	16	VII. ФИНАСИСКИ ПРЕСМЕТКОВНИ ОДНОСИ	143				
29	17	VIII. ПОБАРУВАЊА ОД ДРЖАВАТА И ДРУГИ ИНСТИТУЦИИ	144				
30	190 до 197	IX. АКТИВНИ ВРЕМЕНСКИ РАЗГРАНИЧУВАЊА	145				
31	198	Други активни временски разгарничувања	146	966.149,00	1.429.486,00	0,00	1.429.486,00
		В) МАТЕРИЈАЛИ, РЕЗЕРВНИ ДЕЛОВИ И СИТЕН ИНВЕНТАР (148 до 153)	147	0,00	0,00	0,00	0,00
32	31	Материјали	148				
33	32	Резервни делови	149				
34	36	Ситен инвентар	150				
35	60	Производство	151				
36	63	Готови производи	152				
37	65,66 и 67	Стоки, аванси, депозити и кауции	153				

		Г) НЕПОКРИЕНИ РАСХОДИ И ДРУГИ ДОЛГОРОЧНИ КРЕДИТИ И ЗАЕМИ (155 до 157)	154	0,00	0,00	0,00	0,00
38	090	Непокриени расходи од поранешни години	155				
39	092	Непокриени расходи	156				
40	095	Примени долгорочни кредити и заеми	157				
41	08	III. ДРУГИ СРЕДСТВА	158				
		ВКУПНА АКТИВА (111+124+147+154+158)	159	2.747.303,00	4.196.061,00	586.858,00	3.609.203,00
42	990 до 994	ВОНБИЛАНСНА ЕВИДЕНЦИЈА-АКТИВА	160	93,00	97,00		97,00

Ред.бр	Група на сметки,или сметка	П О З И Ц И Ј А	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна состојба(почетна состојба)(тековна состојба)	Износ на денот на билансирање
1	2	3	4	5	6
		I. ПАСИВА: ИЗВОРИ НА КАПИТАЛНИ СРЕДСТВА (162+163)	161	1.781.154,00	2.179.717,00
43	900	Државен -јавен капитал	162	1.781.154,00	2.179.717,00
44	901	Останат капитал(залихи на материјали,	163		
45	91	II Ревалоризациона резерва	164		
		III. ДОЛГОРОЧНИ ОБВРСКИ (166 до 172)	165	0,00	0,00
46	920	Обврски по долгорочни кредити	166		
47	922	Вложувања од странски лица	167		
48	923	Кредити од банки во земјата	168		
49	924	Други кредити во земјата	169		
50	925	Кредити од странство	170		
51	927	Долгорочни обврски за примени депозити и	171		
52	928	Други долгорочни обврски	172		
		IV. ТЕКОВНИ ОБВРСКИ (174+175+180+181+189+195+196+197+198)	173	966.149,00	1.429.486,00
53	21	а) Краткорочни обврски по основ на хартии	174		
		б) Краткорочни обрски спрема добавувачи	175	111.602,00	275.066,00
54	220	Обврски спрема добавувачи во земјата	176	59.602,00	191.854,00
55	221	Обврски спрема добавувачи во странство	177		

Ред.бр	Група на сметки,или сметка	П О З И Ц И Ј А	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна состојба(почетна состојба)(тековна состојба)	Износ на денот на билансирање
1	2	3	4	5	6
56	224	Обврски спрема добавувачи за	178		
57	225	Обврски спрема добавувачи - граѓани	179	52.000,00	83.212,00
58	23	в) Примени аванси, депозити и кауции	180		

		г) Краткорочни финасиски обврски (182 до 188)	181	0,00	0,00
59	240	Обврски од заедничко работење со субјектите	182		
60	241	Обврски за кредити во земјата	183		
61	242	Обврски за кредити во странство	184		
62	243	Обврски за вложени средства во земјата	185		
63	245	Други краткорочни финасиски обврски	186		
64	246	Обврски спрема работниците	187		
65	247	Обврски по запирање на работниците	188		
		д) Обврски спрема државата и други институции (190 до 194)	189	5.777,00	6.707,00
66	250	Обврски за данок на додадена вредност	190		
	251	Обврски за акцизи	191		
67	252	Обврски за царини и царински давачки	192		
68	253	Обврски за даноци и придонеси по договор	193	5.777,00	6.707,00
69	255	Обврски за други даноци и придонеси	194		

Ред.бр	Група на сметки,или сметка	П О З И Ц И Ј А	Ознака на АОП	И з н о с	
				Претходна состојба(почетна состојба)(тековна состојба)	Износ на денот на билансирање
1	2	3	4	5	6
70	26	ѓ) Финасиски и пресметковни односи	195		
71	27	е) Обврски за даноци и придонеси од добивка	196		
72	28	ж) Краткорочни обврски за плати и други обврски спрема вработените	197	848.770,00	1.147.713,00
73	29	з) Пасивни временски разграничувања	198		
74	98	IV. ИЗВОРИ НА ДРУГИ СРЕДСТВА Извори на други средства	199		
		ВКУПНА ПАСИВА (161+164+165+173+199)	200	2.747.303,00	3.609.203,00
75	955 до 999	ВОНБИЛАНСНА ЕВИДЕНЦИЈА - ПАСИВА	201	93,00	97,00

Во Скопје
На ден 28.02.2023

Лице одговорно за составување на билансот
Далибор Јовчевски

М.П.

Директор,
Исмаил Камбери

Образец „ДЕ“

Контролор

Период

5	1	0	0	7	4	8	3	7	8	3	0	2	0	1	1	6	2	9	4	4	6	3	7	1	6
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
Вид работа			Идентификационен број (ЕМБС)								Резервни кодекси														

Назив на субјектот - **Комисија за спречување и заштита од дискриминација**
Адреса, седиште и телефон : - Ул. Даме Груев 1, 1000 Скопје Скопје 023232368
Адреса за е-пошта: - contact@kszd.mk
Единствен даночен број: - **4080021595665**

ПОСЕБНИ ПОДАТОЦИ

за државна евиденција за корисниците на средства
од Буџетот на фондовите

(во денари)

Ред. бр.	Група на сметки, сметка д=дел	Позиција	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна година	Тековна година
1	2	3	4	5	6
		А.НЕМАТЕРИЈАЛНИ СРЕДСТВА			
1.	000	Набавна вредност на основачки издатоци	601		
2.	008д	Вредносно усогласување (ревалоризација) на основачки издатоци	602		
3.	009д	Акумулирана амортизација (исправка на вредноста) на основачки издатоци	603		
4.		Сегашна вредност на основачки издатоци (< или = на АОП 112 од БС)	604		
5.	001	Набавна вредност на издатоци во истражувања и развој	605		
5.1.		Плата и надоместоци на плата на вработените кои директно работат на истражувања и развој	606		
5.2.		Трошоци за материјали и услуги[1] користени или потрошени при истражувања и развој	607		

[1] Трошоци за суровини и материјал, трошоци за енергија, трошоци за ситен инвентар, трошоци за амбалажа, трошоци за резервни делови и материјали за одржување на објектите и опремата, интелектуални услуги и други услуги кои се услов за истражувањето и развојот за сопствени цели.

Ред. бр.	Група на сметки, сметка д=дел	Позиција	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна година	Тековна година
1	2	3	4	5	6
5.3.		Амортизација на недвижности, постројки и опрема користени при истражувања и развој	608		
5.4.		Амортизација на патенти и лиценци користени при истражувања и развој	609		
6.	008д	Вредносно усогласување (ревалоризација) на издатоци во истражување и развој	610		
7.	009д	Акумулирана амортизација (исправка на вредноста) на издатоци во истражување и развој	611		
8.		Сегашна вредност на издатоци за истражување и развој (< или = на АОП 112 од БС)	612		
9.	002д	Набавна вредност на патенти, лиценци, концесии и други права	613		
10.	008д	Вредносно усогласување (ревалоризација) на патенти, лиценци, концесии и други права	614		
11.	009д	Акумулирана амортизација (исправка на вредноста) на патенти, лиценци, концесии и други права	615		
12.		Сегашна вредност на патенти, лиценци, концесии и други права (< или = на АОП 112 од БС)	616		
13.	002д	Набавна вредност на софтвер со лиценца	617		
14.	008д	Вредносно усогласување (ревалоризација) на софтвер со лиценца	618		
15.	009д	Акумулирана амортизација (исправка на вредноста) на софтвер со лиценца	619		
16.		Сегашна вредност на софтвер со лиценца (< или = АОП 112 од БС)	620		
17.	002д	Набавна вредност на софтвер развиен за сопствена употреба	621		

Ред. бр.	Група на сметки, сметка д=дел	Позиција	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна година	Тековна година
1	2	3	4	5	6
18.	008д	Вредносно усогласување (ревалоризација) на софтвер развиен за сопствена употреба	622		
19.	009д	Акумулирана амортизација (исправка на вредноста) на софтвер развиен за сопствена употреба	623		
20.		Сегашна вредност на софтвер развиен за сопствена употреба (< или = АОП 112 од БС)	624		
21.	002д	Набавна вредност на набавени бази на податоци	625		
22.	008д	Вредносно усогласување (ревалоризација) на набавени бази на податоци	626		
23.	009д	Акумулирана амортизација (исправка на вредноста) на набавени бази на податоци	627		
24.		Сегашна вредност на набавени бази на податоци (< или = АОП 112 од БС)	628		
25.	002д	Набавна вредност на бази на податоци развиени за сопствена употреба	629		
26.	008д	Вредносно усогласување (ревалоризација) на бази на податоци развиени за сопствена употреба	630		
27.	009д	Акумулирана амортизација (исправка на вредноста) на бази на податоци развиени за сопствена употреба	631		
28.		Сегашна вредност на бази на податоци развиени за сопствена употреба (< или = АОП 112 од БС)	632		
29.	003	Набавна вредност на други нематеријални права	633		
30.	008д	Вредносно усогласување на други нематеријални права (ревалоризација)	634		
31.	009д	Акумулирана амортизација (исправка на вредноста) на други нематеријални права	635		

Ред. бр.	Група на сметки, сметка д=дел	Позиција	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна година	Тековна година
1	2	3	4	5	6
32.		Сегашна вредност на други нематеријални права (< или = АОП 112 од БС)	636		
		Б.МАТЕРИЈАЛНИ ДОБРА И ПРИРОДНИ БОГАТСТВА			
33.	010	Земјиште	637		
34.	018д	Вредносно усогласување (ревалоризација) земјиште	638		
35.		Сегашна вредност на земјиште (< или = АОП 113 од БС)	639		
36.	011	Шуми	640		
37.	018д	Вредносно усогласување (ревалоризација) шуми	641		
38.		Сегашна вредност на шуми (< или = АОП 113 од БС)	642		
39.	018	Вредносно усогласување (ревалоризација) на материјалните добра и природните богатства	643		
		В. МАТЕРИЈАЛНИ СРЕДСТВА			
40.	022д	Набавна вредност на информациска и телекомуникациска опрема[2)]	644		
41.	028д	Вредносно усогласување (ревалоризација) на информациска и телекомуникациска опрема	645		
42.	029д	Акумулирана амортизација (исправка на вредноста) на информациска и телекомуникациска опрема	646		
43.		Сегашна вредност на информациска и телекомуникациска опрема (< или = АОП 117 од БС)	647		
44.	022	Набавна вредност на компјутерска опрема[3)]	648	1.011.651	1.445.727
45.	028д	Вредносно усогласување (ревалоризација) на компјутерска опрема	649		215.016

2 Уреди со електронска контрола, како и електронски компоненти кои претставуваат дел од овие уреди (радио, телевизиска и комуникациона опрема и апарати).

3 Хардвер и периферни единици, машини за обработка на податоци, печатари, скенери и слично.

Ред. бр.	Група на сметки, сметка д=дел	Позиција	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна година	Тековна година
1	2	3	4	5	6
46.	029д	Акумулирана амортизација (исправка на вредноста) на компјутерска опрема	650	35.892	339.736
47.		Сегашна вредност на компјутерска опрема (< или = АОП 117 од БС)	651	975.759	1.321.007
48.	025	Набавна вредност на други материјални средства	652		946.441
49.	028д	Вредносно усогласување (ревалоризација) на други материјални средства	653		159.391
50.	029д	Акумулирана амортизација (исправка на вредноста) на други материјални средства	654		247.122
51.		Сегашна вредност на други материјални средства (< или = АОП 120 од БС)	655		858.710
52.		Драгоцени метали и камења	656		
53.		Антиквитети и други уметнички дела	657		
54.		Други скапоцености	658		
		Г. КРАТКОРОЧНИ ОБВРСКИ ЗА ПЛАТИ И ДРУГИ ОБВРСКИ СПРЕМА ВРАБОТЕНИТЕ			
55.	280	Обврски за плати и надомести на плати (< или = на АОП 197од БС)	659	848.770	1.147.713
56.	281	Обврски за нето плати (< или = на АОП 197од БС)	660	559.914	761.278
57.	282	Надоместоци на нето плати (< или = на АОП 197 од БС)	661		
58.	284	Даноци од плати и надомести (< или = на АОП 197од БС)	662	51.205	64.878
59.	285	Придонеси од плати и надомести од плати (< или = на АОП 197 од БС)	663	237.651	321.557
		Д. РАСХОДИ			
		I. Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт			
60.	421д	Електрична енергија (< или = на АОП 014 од БПР)	664	81.735	25.255
61.	421д	Водовод и канализација (< или = на АОП 014 од БПР)	665	843	342

Ред. бр.	Група на сметки, сметка д=дел	Позиција	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна година	Тековна година
1	2	3	4	5	6
63.	421д	Горива и масла (< или = на АОП 014 од БПР)	667		
		II.Материјали и ситен инвентар			
64.	423д	Униформи (< или = на АОП 015 од БПР)	668		
65.	423д	Обувки (< или = на АОП 015 од БПР)	669		
66.	423д	Прехранбени продукти и пијалаци (< или = на АОП 015 од БПР)	670		
67.	423д	Лекови (< или = на АОП 015 од БПР)	671		
		III. Договорни услуги			
68.	425д	Провизија за платен промет и банкарска провизија (< или = на АОП 017 од БПР)	672	1.400	1.400
69.	425д	Консултантски услуги (Издатоци за авторски хонорари) (< или = на АОП 017 од БПР)	673	141.400	587.552
70.	425д	Осигурување на недвижности и права(< или = на АОП 017 од БПР)	674		
71.	425д	Плаќања за здравствени организации од Министерството за здравство (< или = на АОП 017 од БПР)	675		
72.	425д	Здравствени услуги во странство (< или = на АОП 017 од БПР)	676		
		IV. Други тековни расходи			
73.	426д	Други оперативни расходи (< или = на АОП 018 од БПР)	677	34.219	41.011
		V. Разни трансфери			
74.	464д	Државни награди и одликувања (< или = на АОП 037 од БПР)	678		
75.	464д	Трансфери при пензионирање (< или = на АОП 037 од БПР)	679		
		VI.Социјални надоместоци			
76.	471д	Еднократна парична помош и помош во натура (< или = на АОП 040 од БПР)	680		
77.	471д	Детски додаток (< или = на АОП 040 од БПР	681		
78.	471д	Помош за здравствена заштита на растенија и животни (< или = на АОП 040 од БПР)	682		
79.	471д	Исхрана за бездомници и други социјални лица (< или = на АОП 040 од БПР)	683		

Ред. бр.	Група на сметки, сметка д=дел	Позиција	Ознака на АОП	Износ	
				Претходна година	Тековна година
1	2	3	4	5	6
		Ѓ. ПРИХОДИ			
		I.Такси и надоместоци			
80.	723д	Закупнини (< или = на АОП 079 од БПР)	684		
		II.Трансфери од други нивоа на власт			
81.	741д	Трансфери од Буџетот на Република Македонија (< или = на АОП 088 од БПР)	685	9.792.314	16.040.194
82.	741д	Трансфери од буџетите на фондовите (< или = на АОП 088 од БПР)	686		
83.	741д	Блок дотации на општината по одделни намени (< или = на АОП 088 од БПР)	687		
		Е. ПОСЕБНИ ПОДАТОЦИ			
84.		Просечен број на вработени врз основа на состојбата на крајот на месецот	688		22

Во Скопје
На ден
28.02.2023

Лице одговорно за составување на образецот

М.П.

Одговорно лице
ПРЕТСЕДАТЕЛ

М.П. на ЦРМ и дата на приемот ______________________

Контролата ја извршиле: ______________________

Период

Контролор

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
			0	7	4	8	3	7	8	3	0	2	0	1	1	6	2	9	4	4	6	3	7	1	6

Вид работа (1–3) · Идентификационен број (ЕМБС) (4–11) · Резервни кодекси (12–26)

Назив на субјектот **Комисија за спречување и заштита од дискриминација**

Адреса, седиште и телефон Ул.Даме Груев 1, 1000 Скопје Скопје 023232368

Адреса за е-пошта contact@kszd.mk

Единствен даночен број **4080021595665**

СТРУКТУРА НА ПРИХОДИ ПО ДЕЈНОСТИ (СПД–РЕКАПИТУЛАР)
во периодот од **01.01.2022** до **31.12.2022** година
020116294463716

НКД (Национална класификација на дејности)			Остварени приходи (во денари)[3]
Ред. бр.	Класа[1]	Назив[2]	
1.	84.11	Општи дејности на јавната управа	16.040.194
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			
13.			

НКД (Национална класификација на дејности)			Остварени приходи (во денари)[3]
Ред. бр.	Класа[1]	Назив[2]	
14.			
15.			
16.			
17.			
18.			

1)Во колоната за „Класа" се внесува нумеричка ознака за класа согласно НКД за дејноста од која субјектот остварува приход.
2)Во колоната „Назив" се внесува описно називот на дејноста според НКД од која субјектот остварува приход.
3)Во колоната „Остварени приходи" се внесува износот на остварени приходи по дејности.

РЕГИСТРИРАНА ПРЕТЕЖНА ДЕЈНОСТ (Со назначување на шифра и назив на класа на дејноста утврдена со НКД)

☐☐☐☐

ОСТВАРЕНИ ПРИХОДИ ПРЕТЕЖНО ОД ______________________ ДЕЈНОСТ-

☐☐☐☐
(Со назначување на шифра и назив на класа на дејноста утврдена со НКД)

Лице одговорно за составување на образецот:

Име и презиме _Далибор Јовчевски_

Потпис ______________

Во _Скопје_

На ден _28.02.2023 година._

М.П.*

Република Северна Македонија - Republika e Maqedonisë së Veriut
КОМИСИЈА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА * KOMISIONI PËR PARANDALIMIN DHE MBROJTJES NGA DISKRIMINIMI * Скопје

Име и презиме на законскиот застапник

Исмаиљ Камбери

Потпис ______________

* За трговските друштва не е задолжителна употреба на официјалниот печат согласно Законот за трговските друштва.

ДАНОЧЕН БИЛАНС
за оданочување на добивка

ДБ

** Пополнува Управа за јавни приходи*

Посебен даночен статус	☐ Заштитни друштва ☐ ТИРЗ ☐ Казнено поправни домови
Единствен даночен број	4 0 8 0 0 2 1 5 9 5 6 6 5
Скратен назив и адреса на вистинско седиште за контакт	Комисија за спречување и заштита од дискриминација Ул. Даме Груев бр.1 1000 Скопје
Телефон	02-3232368
е-пошта	contact@kszd.mk

Датум и број на прием: 23-02-2023

Даночен период

од	01.01.2022	до	31.12.2022
Рок за поднесување	28.02.2023		
Исправка на ДБ		Број	

УТВРДУВАЊЕ НА ДАНОК НА ДОБИВКА

"без дени"

		АОП	
I.	**Финансиски резултат во Биланс на успех**	01	0
II.	**Непризнаени расходи и помалку искажани приходи за даночни цели (збир од АОП 03 до АОП 39)**	02	
1.	Расходи кои не се поврзани со вршење на дејноста на субјектот односно не се непосреден услов за извршување на дејноста и не се последица од вршењето на дејноста	03	
2.	Надоместоци на трошоци и други лични примања од работен однос над утврдениот износ	04	
3.	Надоместоци на трошоци на вработените што не се утврдени со член 9 став (1) точка 2) од ЗДД	05	
4.	Трошоци за организирана исхрана и превоз над износите утврдени со закон	06	
5.	Трошоци за хотелско сместување во износ над 6.000 денари дневно по лице и трошоци за превоз на лица кои не се документирани	07	
6.	Трошоци за исхрана на вработените кои работат ноќно време, над износите утврдени со закон	08	
7.	Трошоци по основ на месечни надоместоци на членови на органи на управување над висината утврдена со закон	09	
8.	Трошоци по основ на уплатени доброволни придонеси во доброволен пензиски фонд над висината утврдена со закон	10	
9.	Трошоци по основ на уплатени премии за осигурување на живот над висината утврдена со закон	11	
10.	Надоместоци за лица волонтери и за лица ангажирани за вршење на јавни работи над износите утврдени со закон	12	
11.	Скриени исплати на добивки	13	
12.	Кусоци кои не се предизвикани од вонредни настани (кражба, пожар или други природни непогоди)	14	
13.	Трошоци за репрезентација	15	
14.	Трошоци за донации направени во согласност со Законот за донации и спонзорства во јавните дејности, над 5% од вкупниот приход остварен во година	16	
15.	Трошоци за спонзорства направени во согласност со Законот за донации и спонзорства во јавните дејности, над 3% од вкупниот приход остварен во годината	17	
16.	Трошоци за донации во спортот согласно со членот 30-а од ЗДД	18	
17.	Трошоци по основ на камата по кредити кои не се користат за вршење на дејноста на обврзникот	19	
18.	Осигурителни премии кои ги плаќа работодавачот во корист на членови на органите на управување и на вработени	20	
19.	Даноци по задршка (одбивка) исплатени во име на трети лица кои се на товар на трошоците на даночниот обврзник	21	
20.	Парични и даночни казни, пенали и казнени камати за ненавремена уплата на јавни давачки и на трошоци за присилна наплата	22	
21.	Трошоци за стипендии	23	
22.	Трошоци на кало, растур, крш и расипување	24	
23.	Траен отпис на ненаплатени побарувања	25	
24.	Трошоци за нето износот на примањата по основ на деловна успешност над износот на кој се пресметани придонеси согласно со закон	26	
25.	Трошоци за практикантска работа над износите пропишани во Законот за практиканство	27	
26.	Трошоци за практична обука на ученици и практична настава на студенти во висина над 8.000 денари месечно	28	
27.	Трошоци за амортизација на ревалоризираната вредност на материјални и нематеријални средства	29	

28.	Трошоци за амортизација на материјални и нематеријални средства која е повисока од амортизацијата пресметана на набавната вредност на средствата со примена на стапки над пропишаните согласно Номенклатурата на средствата за амортизација	30	
29.	Преостаната сегашна вредност на основните средства кои не се користат, а се амортизираат во целост за кои не е издадена согласност од Управата за јавни приходи	31	
30.	Трошоци за исправка на вредноста на ненаплатени побарувања	32	
31.	Износ на ненаплатени побарувања од заем	33	
32.	Износ на позитивна разлика помеѓу расходите кои произлегуваат од трансакција по трансферна цена и расходите кои произлегуваат од таа трансакција по пазарна цена утврдена со принципот на „дофат на рака" меѓу поврзани лица	34	
33.	Износот на позитивната разлика помеѓу приходите кои произлегуваат од трансакцијата по цена утврдена во согласност со „дофат на рака" и приходите кои произлегуваат од таа трансакција по трансферната цена меѓу поврзани лица	35	
34.	Износ на дел од камати по заеми кои се добиени од поврзано лице, кој го надминува износот кој би се остварил доколку се работи за неповрзани лица	36	
35.	Износ на затезни камати кои произлегуваат од односите со поврзано лице	37	
36.	Износ на камати на заеми добиени од содружници или акционери – нерезиденти со најмалку од 20% учество во капиталот	38	
37.	Други усогласувања на расходи	39	
III.	**Даночна основа (I+II)**	40	
IV.	**Намалување на даночна основа (АОП 42+ АОП 43+ АОП 44+ АОП 45+ АОП 46+ АОП 47+ АОП 48)**	41	
38.	Износ на наплатени побарувања за кои во претходниот период е зголемена даночната основа	42	
39.	Износ на вратен дел од заем за кои во претходните даночни периоди било извршено зголемување на даночната основа	43	
40.	Износ на трошоците за амортизација над износот пресметан со примена на амортизациони стапки утврдени со номенклатурата на средствата за амортизација и годишните амортизациони стапки за кои во претходниот период е извршено зголемување на даночната основица	44	
41.	Износ на неисплатените надоместоци над износите утврдени во член 9 став (1) точки 2), 3-б), 4), 5), 5-а) и 6), од ЗДД, за кои во претходниот период е извршено зголемување на даночната основа, доколку истите се искажани како приход	45	
42.	Дивиденди остварени со учество во капиталот на друг даночен обврзник, оданочени со данок на добивка кај исплатувачот	46	
43.	Дел од загуба намалена за непризнаени расходи, пренесена од претходни години	47	
44.	Износ на извршени вложувања од добивката (реинвестирана добивка)	48	
V.	**Даночна основа по намалување (III- IV)**	49	
VI.	**Пресметан данок на добивка (V x 10%)**	50	
VII.	**Намалување на пресметаниот данок на добивка (АОП 52+АОП 53+АОП 54+АОП 55)**	51	
45.	Намалување на данокот за вредноста на набавени и ставени во употреба до 10 фискални системи на опрема за регистрирање на готовински плаќања	52	
46.	Износ на данок содржан во оданочени приходи / добивки во странство (withholding tax) до пропишаната стапка	53	
47.	Данок кој го платила подружницата во странство за добивката вклучена во приходите на матичното правно лице во Република Македонија но не повеќе од износот на данокот по пропишаната стапка во ЗДД	54	
48.	Износ на пресметано даночно олеснување за дадена донација утврдена во согласност со член 30-а од ЗДД	55	
VIII.	**Пресметан данок по намалување (VI-VII)**	56	
49.	Платени аконтации на данокот на добивка за даночниот период	57	
50.	Износ на повеќе платен данок на добивка пренесен од претходните даночни периоди	58	
51.	Износ за доплата / повеќе платен износ (АОП 56-АОП 57-АОП 58)	59	
IX.	**ПОСЕБНИ ПОДАТОЦИ**		
52.	Вкупен износ на извршени вложувања од добивката (реинвестирана)	60	
53.	Загуби од претходни години за кои правото на покритие во рок од три години не е изминато	61	
54.	Остварена загуба намалена за непризнаените расходи од тековната година која може да се пренесе во наредните три години	62	
55.	Пренесен неискористен дел на правото на намалување на данокот по одредбите од член 30 од ЗДД	63	
56.	Пренесен неискористен дел на правото на намалување на данокот платен во странство до пропишаната стапка	64	
57.	Остварен вкупен приход во годината	65	
58.	Вкупни трошоци за донации во годината за кои се користи правото на намалување од Законот за донации и спонзорства во јавните дејности	66	
59.	Вкупни трошоци за донации во годината за кои не се користи правото на намалување од Законот за донации и спонзорства во јавните дејности	67	
60.	Вкупни трошоци за спонзорства во годината, за кои се користи правото на намалување од Законот за донации и спонзорства во јавните дејности	68	
61.	Вкупни трошоци за спонзорства во годината, за кои не се користи правото на намалување од Законот за донации и спонзорства во јавните дејности	69	
62.	Вкупни трошоци за донација во спорт за која е користено намалување на пресметаниот данок, по член 30-а од ЗДД	70	

ПОДАТОЦИ ЗА СОСТАВУВАЧОТ

Назив / Име и презиме	Далибор Јовчевски		
ЕДБ / ЕМБГ	2307979420035	Датум на пополнување	28.02.2023
Својство	сметководител	Потпис	

ПОДАТОЦИ ЗА ПОТПИСНИКОТ

Име и презиме	Исмаиљ Камбери		
ЕМБГ	2909991470013	Датум на пополнување	28.02.2023
Својство	претседател	Потпис	

* Пополнува Управа за јавни приходи

Податоци за обработката	

УПАТСТВО ЗА ПОПОЛНУВАЊЕ

ДБ

Даночниот период за кој се утврдува даночната обврска во Даночниот биланс за оданочување на добивка (образец "ДБ") е една календарска година. Доколку даночниот обврзник работел за период пократок од една календарска година, за даночен период се смета периодот во кој работел. Даночниот биланс се поднесува најдоцна до 28 (29) февруари за годината што претходи, во електронска форма преку http://etax.ujp.gov.mk
Образецот "ДБ" може да се достави најдоцна до 15-ти март доколку даночниот обврзник Годишната сметка до Централниот регистар ја доставил во електронска форма.
Обврзникот кај кој е отворена постапка за ликвидација, постапка на стечај или кај кој настанале статусни промени, образецот "ДБ" го доставува во рок од 60 дена од денот на отворањето на постапката, односно од денот на настанувањето на статусните промени.
При пополнување на даночниот биланс, податоците внесете ги читливо и целосно, во точно означените полиња. Не впишувајте ништо во полињата кои ги пополнува Управата за јавни приходи. Износите се искажуваат во денари, без дени.
Во образецот задолжително се внесуваат податоците за: Единствен даночен број (ЕДБ), скратен назив и адреса на вистинско седиште за контакт и даночен период за кој се поднесува даночниот биланс. Обврзниците со посебен даночен статус: заштитни друштва; стопански единици во рамките на установите за извршување на санкции односно казнено-поправни установи; и корисници на технолошко индустриски и развојни зони, го означуваат со "Х" соодветното поле во образецот.

УТВРДУВАЊЕ НА ДАНОК НА ДОБИВКА

I. **Финансиски резултат во Биланс на успех** - Финансискиот резултат во Билансот на успех (БУ) утврден како добивка или загуба пред оданочување. Доколку финансискиот резултат е позитивен (добивка), во полето пред износот задолжително внесете "+", а доколку е негативен (загуба) внесете "–".

II. **Непризнаени расходи за даночни цели** - претставува збир од АОП 03 до АОП 39.

1. Расходи кои не се поврзани со вршење на дејност на субјектот, односно не се непосреден услов за извршување на таа дејност и не се последица од вршењето на таа дејност, согласно член 9 став (1) точка 1) од Законот за данокот на добивка.
2. Надоместоци на трошоци и други лични примања од работен однос кои го надминуваат утврдениот износ во член 9 став (1) точка 2) од Законот за данокот на добивка.
3. Надоместоци на трошоци на вработените што не се утврдени со член 9 став (1) точка 2) од Законот за данокот на добивка и член 4 став (2) алинеја 12) од Правилникот за ДД.
4. Трошоци за организирана исхрана и превоз во јавниот сообраќај на вработените, над износите утврдени согласно член 9 став (1) точка 3) од Законот за данокот на добивка и член 4 став 2 алинеи 1 и 2 од Правилникот за начинот на пресметување и уплатување на данокот на добивка и начинот на одбегнување на двојното ослободување или двојното оданочување (Правилникот за ДД).
5. Трошоци за хотелско сместување во износ над 6.000 денари дневно по лице и трошоци за превоз на лица кои не се документирани согласно член 9 став (1) точка 3-а) од Законот за данокот на добивка и член 4 став (2) алинеја (3) од Правилникот за ДД.
6. Трошоци за исхрана на вработените кои работат ноќно време, над износите утврдени со Законот за работните односи, согласно член 9 став (1) точка 3-б) од Законот за данокот на добивка.
7. Трошоци по основ на месечните надоместоци на членовите на органите на управување над 50% од просечната месечна бруто-плата исплатена во претходната година во Република Македонија, согласно член 9 став (1) точка 4) од Законот за данокот на добивка и член 4 став (2) алинеја 4) од Правилникот за ДД.
8. Трошоци по основ на уплатени доброволни придонеси во доброволен пензиски фонд над износот од две просечни месечни бруто-плати, исплатени во претходната година во Република Македонија, на годишно ниво по вработен, согласно член 9 став (1) точка 5) од Законот за данокот на добивка.
9. Трошоци по основ на уплатени премии за осигурување на живот над износот од две просечни месечни бруто плати, исплатени во претходната година, на годишно ниво по вработен, согласно член 9 став (1) точка 5-а) од Законот за данокот на добивка.
10. Надоместоци за лицата волонтери и за лицата ангажирани за вршење на јавни работи над износите утврдени согласно член 9 став (1) точка 6) од Законот за данокот на добивка.
11. Скриени исплати на добивки, согласно член 9 став (1) точка 7) од Законот за данокот на добивка и член 4 став (2) алинеја (5) од Правилникот за ДД.
12. Кусоци кои не се предизвикани од вонредни настани (кражба, пожар или други природни непогоди), кои не се на трошок на платата на одговорното лице, согласно член 9 став (1) точка 7-а) од Законот за данокот на добивка.
13. Трошоци направени за репрезентација во висина од 90%, согласно член 9 став (1) точка 8) од Законот за данокот на добивка.
14. Трошоци за донации направени во согласност со Законот за донации и спонзорства во јавните дејности над 5% од вкупниот приход остварен во тековната година, согласно член 9 став (1) точка 9) од Законот за данокот на добивка.
15. Трошоци за спонзорства направени во согласност со Законот за донации и спонзорства во јавните дејности над 3% од вкупниот приход остварен во тековната година, согласно член 9 став (1) точка 10) од Законот за данокот на добивка.
16. Трошоци за донации во спортот согласно член 9 став (1) точка 10-а) од Законот за данокот на добивка а во врска со член 30-а од Законот за данокот на добивка.
17. Камати по кредити за набавка на патнички автомобили, мебел, теписи, уметнички дела од ликовната и применетата уметност и други украсни предмети, како и камати по кредити кои не се користат за вршење на дејноста на обврзникот, согласно член 9 став (1) точка 11) од Законот за данокот на добивка.
18. Осигурителни премии кои ги плаќа работодавачот во корист на членовите на органите на управување, како и на вработените доколку истите не се одбиваат од плата, освен личното колективно осигурување на работниците за повреди на работа, согласно член 9 став (1) точка 12) од Законот за данокот на добивка.
19. Даноци по задршка (одбивка) исплатени во име на трети лица кои се на товар на трошоците на даночниот обврзник, согласно член 9 став (1) точка 13) од Законот за данокот на добивка.
20. Парични и даночни казни, пенали и казнени камати за ненавремена уплата на јавните давачки и на трошоците за присилна наплата, согласно член 9 став (1) точка 14) од Законот за данокот на добивка.
21. Трошоци за стипендии, освен стипендиите доделени на начин и под услови утврдени со Законот за донации и спонзорства во јавните дејности, согласно член 9 став (1) точка 15) од Законот за данокот на добивка.
22. Трошоци на кало, растур, крш и расипување, над нормираните износи утврдени за соодветната гранка, под услов истите да не се настанати како резултат на вонреден настан или виша сила, согласно член 9 став (1) точка 16) од Законот за данокот на добивка и член 4 став (2) алинеја 6) од Правилникот за ДД.
23. Траен отпис на ненаплатените побарувања, согласно член 9 став (1) точка 17) од Законот за данокот на добивка и член 4 став (2) алинеја 7) од Правилникот за ДД.
24. Трошоци за нето износот на примањата по основ на деловна успешност над износот на кој се пресметани придонеси согласно со закон, согласно член 9 став (1) точка 18) од Законот за данокот на добивка и член 4 став (2) алинеја 8) од Правилникот за ДД.
25. Трошоци за практикантска работа над износите пропишани во Законот за практикантство согласно член 9 став (1) точка 19) од Законот за данокот на добивка.
26. Трошоци за практична обука на ученици и практична настава на студенти во висина над 8.000 денари месечно согласно член 9 став (1) точка 20) од Законот за данокот на добивка
27. Трошоци за амортизација на ревалоризираната вредност на материјални и нематеријални средства, согласно член 9-а) став (1)од Законот за данокот на добивка и член 4 став (2) алинеја 9) од Правилникот за ДД.
28. Трошоци за амортизација на материјални и нематеријални средства која е повисока од амортизацијата пресметана на набавната вредност на средствата со примена на стапки над пропишаните согласно Номенклатурата на средствата за амортизација, согласно член 9-а) став (2) од Законот за данокот на добивка член 4 став (2) алинеја 10) од Правилникот за ДД.
29. Преостаната сегашна вредност на основните средства кои не се користат, а се амортизираат во целост за кои не е издадена согласност од Управата за јавни приходи согласно член 9-а) став (5) од Законот за данокот на добивка и член 4 став (2) алинеја 11) од Правилникот за ДД.
30. Трошоци за исправка на вредноста на ненаплатените побарувања согласно член 10 од Законот за данокот на добивка.
31. Ненаплатени побарувања кои произлегуваат од трансфер на парични средства кои по својата економска суштина се заеми доколку не се вратени во истата година во која е извршен трансферот на заемот освен дадените заеми на правни лица резиденти на Република Македонија, согласно член 11 ставови (1) и (2) од Законот за данокот на добивка.

32. Износ на позитивна разлика помеѓу расходите кои произлегуваат од трансакција по трансферна цена и расходите кои произлегуваат од таа трансакција по пазарна цена утврдена со принципот на „дофат на рака" меѓу поврзани лица согласно член 12 став (1) точка 1) од Законот за данокот на добивка и член 4 став (3) точка 1) од Правилникот за ДД.

33. Износот на позитивната разлика помеѓу приходите кои произлегуваат од трансакцијата по цена утврдена во согласност со „дофат на рака" и приходите кои произлегуваат од таа трансакција по трансферната цена меѓу поврзани лица согласно член 12 став (1) точка 2) од Законот за данокот на добивка и член 4 став (3) точка 1) од Правилникот за ДД.

34. Износот на делот од камати по заемите кои се добиени од поврзано лице, кој го надминува износот кој би се остварил доколку се работи за неповрзани лица согласно член 13 од Законот за данокот на добивка и член 4 став (3) точка 2) од Правилникот за ДД.

35. Износот на затезните камати кои произлегуваат од односите со поврзано лице согласно член 14 од Законот за данокот на добивка и член 4 став (3) точка 3) од Правилникот за ДД.

36. Износот на каматите на заемите добиени од содружниците или акционерите – нерезиденти со најмалку од 20% учество во капиталот согласно член 15 од Законот за данокот на добивка и член 4 став (3) точка 4) од Правилникот за ДД.

37. Други усогласувања на расходите согласно Законот за данокот на добивка кои посебно не се наведени во претходните редни броеви.

III. **Даночна основа (I+II)** - Пресметковен износ кој претставува зголемена/намалена искажана добивка/загуба за износите на непризнаените расходи во даночниот биланс.

IV. **Намалување на даночна основа (АОП 42+ АОП 43+ АОП 44+ АОП 45+ АОП 46+ АОП 47+ АОП 48)**

38. Износот на наплатени побарувања за кои во претходниот период е зголемена даночната основа согласно член 17 од Законот за данокот на добивка и член 5 став (1) точка 1) од Правилникот за ДД.

39. Износот на вратениот дел од заемот за кои во претходните даночни периоди било извршено зголемување на даночната основа согласно член 17 од Законот за данокот на добивка и член 5 став (1) точка 2) од Правилникот за ДД.

40. Износот на трошоците за амортизација над износот пресметан со примена на амортизациони стапки утврдени со номенклатурата на средствата за амортизација и годишните амортизациони стапки за кои во претходниот период е извршено зголемување на даночната основица согласно член 17-а став (1) од Законот за данокот на добивка и член 5 став (1) точка 5 од Правилникот за ДД.

41. Износот на неисплатените надоместоци над износите утврдени во член 9 став 1) точки 2), 3-б), 4), 5), 5-а) и 6), од ЗДД, за кои во претходниот период е извршено зголемување на даночната основа, доколку истите се искажани како приход согласно член 17-а став (2) од Законот за данокот на добивка и член 5 став (1) точка 6 од Правилникот за ДД.

42. Дивиденди остварени со учество во капиталот на друг обврзник - резидент на Република Македонија, под услов да се оданочени кај обврзникот кој врши исплата на дивиденда согласно член 18 од Законот за данокот на добивка и член 5 став (1) точка 3) од Правилникот за ДД.

43. Дел од загубата намалена за непризнаени расходи пренесена од претходни години согласно член 19 од Законот за данокот на добивка и член 5 став (1) точка 4) од Правилникот за ДД.

44. Износ на извршени вложувања од добивката (реинвестирана) за проширување на дејноста на даночниот обврзник, согласно член 28 од Законот за данокот на добивка и член 7 од Правилникот за ДД.

V. **Даночна основа по намалување (III-IV)**

VI. **Пресметан данок на добивка (V x 10%)**

VII. **Намалување на пресметанниот данок на добивка (АОП 52+АОП 53+АОП 54+АОП 55)**

45. Намалување на данокот за вредноста на набавени и ставени во употреба до 10 фискални системи на опрема за регистрирање на готовински плаќања согласно член 30 од Законот за данокот на добивка и член 8 став (1) точка 1) од Правилникот за ДД.

46. Износ на данок содржан во оданочени приходи/добивки во странство (withholding tax) до пропишаната стапка согласно член 37 од Законот за данокот на добивка и член 8 став (1) точка 2) од Правилникот за ДД.

47. Се искажува износот на данокот кој го платила подружницата во странство под услов остварената добивка да е вклучена во приходите на матичното правно лице во Република Македонија согласно член 37 од Законот за данокот на добивка и член 8 став (1) точка 3) од Правилникот за ДД.

48. Износ на пресметано даночно олеснување за дадена донација утврдена во согласност со член 30-а од Законот за данокот на добивка и член 8 став (1) точка 4) од Правилникот за ДД.

VIII. **Пресметан данок по намалување (VI –VII)**

49. Платени аконтации на данокот на добивка за даночниот период. Во ова поле се искажува износот на платените аконтации за месеците јануари-декември во изминатата година.

50. Износ на повеќе платен данок на добивка пренесен од претходните даночни периоди согласно член 41 од Законот за данокот на добивка.

51. Износ за доплата/повеќе платен износ (АОП 56-АОП 57-АОП 58). Пред износот внесете знак "+" за доплата или знак "-" за повеќе платен износ.
Доколку барате враќање на повеќе платениот данок впишете "x" во полето пред знакот.

IX. **ПОСЕБНИ ПОДАТОЦИ**

52. Вкупен износ на извршени вложувања од добивката (реинвестирана) за проширување на дејноста на даночниот обврзник, согласно член 28 од Законот за данок на добивка и член 7 од Правилникот за ДД.

53. Загуби од претходни години за кои правото на покритие во рок од три години не е изминато согласно член 19 од Законот за данокот на добивка и член 5 став (1) точка 4) од Правилникот за ДД.

54. Остварена загуба намалена за непризнаените расходи од тековната година која може да се пренесе во наредните три години согласно член 19 од Законот за данокот на добивка.

55. Пренесен неискористен дел на правото на намалување на данокот по одредбите од член 30 од Законот за данокот на добивка и член 8 став (1) точка 1) од Правилникот за ДД.

56. Пренесен неискористен дел на правото на намалување на данокот платен во странство до пропишаната стапка согласно член 8 став (4) од Правилникот за ДД.

57. Остварен вкупен приход по сите основи во годината.

58. Вкупни трошоци за донации во годината за кои се користи правото на намалување од Законот за донации и спонзорства во јавните дејности.

59. Вкупни трошоци за донации во годината за кои не се користи правото на намалување од Законот за донации и спонзорства во јавните дејности.

60. Вкупни трошоци за спонзорства во годината, за кои се користи правото на намалување од Законот за донации и спонзорства во јавните дејности.

61. Вкупни трошоци за спонзорства во годината, за кои не се користи правото на намалување од Законот за донации и спонзорства во јавните дејности.

62. Вкупни трошоци за донација во спорт за која е користено намалување на пресметаниот данок, член 30-а, од Законот за данокот на добивка.

Исправка на даночен биланс

Полето "Исправка" се означува со "X" доколку даночниот обврзник поднесе корегиран даночен биланс/исправка, во случај кога пред истекот на рокот за застарување (пет години) утврди дека даночниот биланс кој го доставил до УЈП е невистинит, погрешн или нецелосен. Во полето "Број" се впишува архивскиот број на даночниот биланс за кој се врши исправка.

Податоци за составувачот и потписникот

Се пополнуваат податоците за потписникот и составувачот на даночниот биланс.